Влада — Радам!

Голос України

Газета Верховної Ради Української РСР ◆ № 90 ◆ Понеділок, 13 травня 1991 року ◆ Ціна 10 коп.

МУНДИР ДЛЯ КОТИ-ГОРОШКА

...така педагогічна заковика, вона стосується ігор у війну. Кажуть: годі, давайте перестанемо випускати іграшкову зброю, це псує дітей, давайте критикувати кіно про війну і про Штірліца, бо насправді воно все не так...

Що ж, тоді варто було б заборонити, скажімо, й прадавню казку про Котигорошка, бо то — теж про війну і, м'яко кажучи, не відповідає реальності від початку до кінця. Як же бути?

А так, як є. Бо діти, якщо придивитися, грають зовсім не у війну, вони грають у те, чого в людині не вбиває жодна війна. Згадаймо того ж Котигорошка. Чому він живе так довго? Тому, що потрібен. А ще тому, що дорослим ніколи не спадало на думку втручатися в його військові ігри, присвоювати йому маршальське звання чи переозброювати чимось сучаснішим, аніж булава.

Отож, нехай діти граються у війну. Аби лиш не плакали.

Фото Олександра КРЕМКА.

(Закінчення на 9-й сторінці).

УЧОРА Судова колегія у кримінальних справах Верховного Суду на прохання Президії Верховної Ради УРСР розглянула питання про запобіжний захід щодо підсудного С. Хмари.

Депутата Степана Хмару звільнено з-під варти.

МИНУЛОГО року населення Естонії скоротилося на чотири тисячі чоловік. В першу чергу це пояснюється зниженням природного приросту. За даними департаменту статистики, порівняно з 1988 роком народжуваність у республіці зменшилася майже у 2,2 раза. Друга причина — це обмеження в'їзду в Естонію жителів інших республік СРСР, а також «заохочення до репатріації некорінного населення».

У ДЕРЖКОМПРАЦІ Туркменської РСР розроблено проект, який передбачає створення республіканського фонду сприяння зайнятості та соціального захисту населення від безробіття. Уже зараз, перед переходом на ринкову економіку, внаслідок спотвореної структури республіканського господарства, яке має сировинний характер, сотні тисяч жителів Туркменістану не зайняті у суспільному виробництві.

ВЕРХОВНА Рада Киргизстану припинила на території цієї республіки дію постанови Ради Міністрів СРСР 1990 року «Про затвердження переліку міст і районів Радянського Союзу, відвідування яких заборонено для іноземних громадян». Рішення киргизького парламенту стосується головне Іссик-Кульської області. Тепер вона відкривається для зарубіжних туристів і ділових людей. Згідно з повідомленнями, до неї вже прибула перша група американських бізнесменів, які бажають створити тут спільні підприємства по переробці сільгосппродукції та будівництву готелей.

ГОЛОС України

Засновник — Верховна Рада Української РСР

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

УРСР, 252047 Київ, вул. Нестерова, 4

ТЕЛЕФОНИ РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ:

приймальня — 446-92-11

Відповідальний секретар — 446-72-63

Завідуючий коректорською — 446-60-22

ВІДДІЛИ:

парламентський — 441-84-52, 441-85-64,

листів — 441-82-05, 441-29-61,

економіки — 441-88-07,

аграрний — 441-86-18,

міжнародний — 446-91-20,

охорони здоров'я — 441-88-06,

соціальних питань — 441-88-05,

екології — 441-88-69,

культури — 441-86-44,

спорту — 441-88-08,

інформаційний — 446-61-13, 441-86-20,

історії України — 441-88-62,

військових питань — 441-88-52,

реклами — 441-89-44,

бухгалтерія — 441-84-00.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Індекс 60955

Тираж 166.300.

Передплатна ціна на рік 19 крб. 80 коп.

Газета виходить 5 разів на тиждень. У вівторок на 8 сторінках, у середу, четвер, п'ятницю та суботу — на 16 сторінках.

Парламентська хроніка

КРИКОМ ДУБА НЕ ЗРУБАЄШ

Після травневих свят народні депутати України знову зібралися в Києві, щоб продовжити третю сесію Верховної Ради України, на якій запроектовано прийняти низку законів, які б послідовно утверджували державний суверенітет республіки.

Як завжди, сесійним зібранням передувало засідання Президії Верховної Ради. Згодом було обговорено і прийнято Закон УРСР «Про захист прав споживачів», а також почалися дискусії навколо проекту Закону «Про обмеження монополістичної діяльності та розвиток конкуренції».

Ніщо нам сьогодні так не потрібне, як громадянський спокій і злагоджена, рівна робота. Ейфорія від так званої робітничої солідарності, яку всіма силами прагнули продемонструвати й роздути лідери окремих партій, спрямовуючи їх тільки на руйнівне начало, здається, проходить навіть у тих, хто хотів добре погріти руки на цьому. Слабку, хвору економіку страйки ще більше підкосили, і тепер ми чуємо то тут, то там, як важко нині стабілізувати роботу фабрик, заводів, навіть підприємства села.

У яку суму і в які витрати вилилася «радість» мітингів і страйків, ми ще дізнаємось. А ось на засіданні Президії пролунала думка суто політичного характеру: ми в складній ситуації щодо дальшого просування України до реального суверенітету. Ми не довели до кінця формування банківської системи. Не діє Закон про зовнішньоекономічну діяльність. Крім скромних перемог над централізованою системою управління, виникає й таке запитання: як можуть добре діяти економічні закони, коли хиріє сама економіка? Отже, геть чвари, суспільний розбрат. Якщо ми хочемо мати незалежну, сильну державу, давайте засукувати рукави і сіяти, будувати, плавити, виробляти. Той, хто сіє розбрат, тільки на словах патріот України.

Звісно, на цьому шляху Президія Верховної Ради не могла обійти камінь, об який спотикаються уже не один місяць народні депутати — кримінальну справу С. Хмари. Ось і в перші травневі дні не обійшлося без досадного інциденту, коли кілька тисяч демонстрантів, на чолі яких ішли деякі народні депутати республіки, попрямували до Лук'янівської в'язниці з вимогою звільнити заарештованого депутата. Правда, член Президії Верховної Ради Д. Павличко пояснював це так: якби в перших лавах демонстрантів не йшли саме вони, депутати, невідомо, чи закінчилася б ця «пригода» мирно.

Закінчилася ця гостра розмова чітким і серйозним попередженням Голови Верховної Ради Л. Кравчука: член Президії — людина, яка уособлює собою вищу державну владу й повинна завжди відповідати за свої дії, сто разів зважити, перш ніж іти на якийсь крок. І Верховна Рада даватиме рішучу оцінку діям депутатів, які кличуть народ не до злагоди, а до чвар і дестабілізації обстановки.

На засіданні з заявою виступив голова постійної Комісії з питань правопорядку та боротьби із злочинністю Я. Кондратьєв. Останнім часом, сказав він, на його батьків ведеться шалений тиск членами крайової організації Руху з тим, щоб вони вплинули на позицію Ярослава Юрійовича у справі С. Хмари. Він зажадав від тих, хто може вплинути на дії стрийських рухівців, припинити ці безглузді витівки політичних рекетирів і залишити в спокої його батьків.

При цьому він зазначив, що на Львівщині піднімають голови крайні екстремістські сили. Саме вони прагнуть перейменувати в Стрию вулицю Миру на вулицю Степана Бандери, встановити пам'ятну стелу «СС «Галичина». Недавно там затримана група молодчиків з гранатами та іншою зброєю з націленістю на політичні дії.

Що ж стосується справи С. Хмари, то було запропоновано, зважаючи на фізичний стан арештованого, просити Верховний суд України змінити запобіжний захід із звільненням з-під арешту на час, коли почнеться слухання справи.

Зрештою, після обговорення цієї ситуації Президія Верховної Ради зійшлася саме на такому рішенні і доручила Я. Кондратьєву довести його до Верховного суду УРСР.

Після першої перерви Я. Кондратьєв доповів народним депутатам України про зустріч у Верховному суді з приводу цього питання, де до кінця дня звернення Президії Верховної Ради буде розглянуто.

А на пленарному засіданні зранку було прийнято Закон «Про захист прав споживачів». А далі заступник Голови уряду УРСР В. Урчукін зробив доповідь про проект Закону УРСР «Про обмеження монополістичної діяльності та розвиток конкуренції» і відповів на запитання путатів.

Анатолій КРАСЛЯНСЬКИЙ,
парламентський оглядач.

КОЖНОМУ... ПО ВОРОГОВІ?

— Праві не лівішають, а ліві — не правішають. Просто всі ми розумнішаємо, — ці напівжартівливі слова народного депутата УРСР Петра Осадчука могли б стати епіграфом до диспуту «Україна. Шлях до державності», який відбувся минулої суботи в залі засідань постійних комісій Верховної Ради України. Проведений за ініціативою фракції безпартійних народних депутатів та її співкоординатора Юрія Гнаткевича, він став своєрідною віхою на шляху консолідації депутатського корпусу. Весь хід цієї зустрічі засвідчив поступове усвідомлення того, що для зміцнення суверенітету республіки, її державності однаковою мірою небезпечні як крайні ліві, так і крайні праві. Адже перші своїми необдуманими діями можуть створити передумови для запуску репресивної машини другими, що вже не раз підтверджувала історія.

Цього разу учасникам диспуту вдалося уникнути практики, коли парламентська дискусія перетворюється в міжпартійну. За участю членів опозиції та парламентської більшості велася конструктивна розмова, кожен з депутатів вносив свій штрих в загальні контури шляху України до своєї державності.

Виважені роздуми Ігоря Юхновського лягли в основу виступу про необхідність створення національного банку, власних грошей, економічної, екологічної та сільськогосподарської програм як невід'ємного атрибуту нашої державності.

Слушними були пропозиції Арсена Зінченка про нагальну потребу в підготовці своїх банкірів, бізнесменів, менеджерів. Адже для того, щоб нас не обдурювали на кожному кроці, коли Україна вийде на міжнародну арену як самостійний суб'єкт, вже нині слід вести інтенсивну підготовку спеціалістів у різних галузях економічної діяльності.

Мало себе проголосити суверенною державою, необхідно, щоб інші визнали Україну як таку — ця теза досить часто звучала з уст промовців. І, як підкреслив у своєму виступі Богдан Горинь, котрий детально зупинився на міжнародних аспектах та перспективах України щодо інтеграції в коло європейських держав, основною умовою нашої державності повинен стати контроль над власними територіями. Саме за цієї умови інші держави визнають наш суверенітет. Словом, дискутуючі прийшли до висновку, що заради державності всім слід відмовитися від пошуків ворогів серед своїх співвітчизників. Підтвердженням цього можуть бути й думки, висловлені народними обранцями після закінчення диспуту.

Олександр Мороз: Таких зустрічних кроків, як сьогоднішній, в роботі депутатів можна знайти небагато. Але сьогодні вони необхідні. Звичайно, треба було залучити ширше коло депутатів. Бо саме атмосфера — ділова і конструктивна — змушує того, хто стоїть за трибуною, бути розумнішим і не вживати тих висловів, що можуть образити когось з присутніх. Більше того, такі зустрічі потрібні не тільки для депутатської аудиторії, а й для всього нашого суспільства. Не шукаймо винних, а шукаймо вихід.

Ігор Юхновський: Зустріч засвідчила, що на подібних зібраннях головним є не бажання одержати верх над опонентом на словах, а пошуки конструктивних моментів у процесі державного будівництва. Ми такі пропозиції й висували кожен зі свого боку. На жаль, мені з особистої практики відомо, що корисні зустрічі ніколи не збирали великої аудиторії, а якісь гучні зібрання завжди закінчувалися порожніми деклараціями, які нікому не приносили користі. Ця зустріч продемонструвала також, як багато мудрих людей є в нашому парламенті. Якщо вони конструктивно об'єднаються, то ми зможемо зробити багато доброго для України.

Юрій Щербак, народний депутат СРСР: Диспут засвідчив, що у депутатів є основи для єднання на шляху до суверенітету. Такі диспути мають бути і частішими, і довшими, і диференційованими. Предметом обговорення можуть стати аграрна політика суверенної України, адміністративний поділ, стратегія і практика перехідного періоду, міжнародні відносини тощо. Треба ширше залучати вчених, фахівців. Ми знаємо свою кінцеву мету, але шлях до неї треба пройти метр за метром, крок за кроком без потрясінь. Крім того, такі форуми мають передувати прийняттю серйозних документів. Тільки після детального обговорення проблем за круглими чи квадратними столами можна виходити з пропозиціями на сесію парламенту, на люди. Говорили ж сьогодні про Радянську Українську Республіку в Харкові і про Центральну Раду в Києві, але, на щастя, нині ситуація не схожа на післяреволюційну, і народна Рада не засідає у Львові, а більшість — у Дніпропетровську чи Харкові. Сьогодні всі сидять за одним столом, і це великий історичний шанс для України.

Василь ТУГЛУК,
спеціальний кореспондент «Голосу України».

Життя Рад

«У БУДИНКУ НА ТРОЇЦЬКІЙ»

Цих передач Одеського обласного радіо чекають. Як тільки з'являється анонс у засобах масової інформації про наступну зустріч з кимось із керівників обласної Ради чи її виконкому в прямому ефірі, починаються дзвінки. Багато запитань, побажань надходить і в день передачі «У будинку на Троїцькій» (на цій вулиці знаходиться облрадіо). За годину учасники передачі відповідають 70—80 жителям міста й області.

Недавно відбулася розмова радіослухачів із заступником голови обласної Ради Б. Стреченем. Тема — найболючіша: соціальний захист в умовах підвищення цін, інфляції. Встановлені в студії телефони не змовкали ні на хвилину. Найбільше обурення викликала вакханалія з цінами. У різних магазинах на один і той же товар вони нерідко занадто коливаються, нема цінників, продавці зловживають...

Одразу ж після передачі працівники служб виконкому та журналісти облрадіо за вказаними адресами провели рейди. Їх результати розглянуто в обласному управлінні по торгівлі, у відділі цін облвиконкому вжито оперативних заходів.

Відгукуючись на тривоги людей, вирішено провести позачергову сесію обласної Ради.

Георгій ДОБРОТВОРЕЦЬ.
Одеса.

ПОЛІТИКАМ, ЯКІ МАЮТЬ... ШАРМ

Більш як у двадцяти країнах світу визнано за доцільне прямоефірне висвітлення діяльності парламентів. Трансляції з'їздів народних депутатів СРСР, сесій Верховної Ради УРСР, засідань союзного парламенту стали невід'ємною частиною й нашого буття. Однак є різниця між тим, як це робиться «у них» і «у нас». І, на мою думку, є чому повчитися.

Скажімо, у США телевізійні камери вперше з'явилися в конгресі ще в 1947 році. Сьогодні ж фактично всі політики в Америці, починаючи з президента, користуються послугами телеконсультантів, беруть платні уроки поведінки перед камерою. Сенатори застосовують грим, постійно стежать за зачіскою, одягають костюми синього і блакитного кольору, а краватку кольору бордо. Таке поєднання кольорів вважається оптимально телегенічним. Перед виходом на трибуну застібають піджак, аби мати стрункіший і молодший вигляд. Не випадково журналіст Д. Макгініс у книзі «Як продається президент» писав: «Телебачення, судячи з усього, надає особливу послугу тим політикам, які мають шарм,.. Телебачення — це душевний масаж, і вмілий масажист одержує голоси». Р. Рейган, приміром, свого часу домігся особливих результатів на виборчому марафоні не лише тому, що в минулому був актором і телекоментатором. Йому дуже пощастило з відеологами, яких очолював М. Дівер — «творець президентського образу».

Про схожі висновки врахування телетрансляції свідчать дослідження і в Англії — країні, яку називають «матір'ю парламентів». Втім лише наприкінці 1989 року телеглядачі вперше одержали можливість бачити, що відбувається в палаті общин. Хоча за допуск туди телекамер у різні часи висловлювалися М. Тетчер та Н. Кінок, прийняття позитивного рішення затягувалося роками, бо деякі депутати були стурбовані тим, що можуть постати перед величезною аудиторією в непривабливому вигляді.

Однак британські телепрацівники зобов'язані суворо додержуватися досить незвичайних для режисури умов і правил. Так, загальний вигляд залу може бути показаний лише в перервах між виступами. Решту часу на екрані має бути тільки обличчя оратора, причому не на весь екран, крупним планом, але й не так, щоб одночасно в кадрі були обличчя інших членів палати. Телебачення не може показувати під час дебатів ні зал засідань, ні галерею для публіки, особливо її реакцію на промову депутата. Та, коли у виступі члена парламенту згадується інший його колега, режисер зобов'язаний негайно показати того на екрані.

Попри різні підходи до висвітлення роботи парламенту навіть категоричні противники цього почали підтримувати ідею «телевізації парламенту» в багатьох країнах, погоджуючись з тим, що парламентське ТБ — «вітрина демократії», «електронний міст до народу».

До осені 1989 року телекамери й мікрофони були й у залі засідань Верховної Ради УРСР. Але ні про прямі трансляції роботи її сесій, ні про повне відтворення засідань у відеозапису не йшлося. Тележурналісти мали право лише на екранні звіти з короткими уривками «синхронів» зверху визначених промов. Справжнім інформаційним проривом на телебаченні стало висвітлення роботи десятої сесії Верховної Ради УРСР одинадцятого скликання 25—28 жовтня 1989 року, на обговорення якої було винесено такі важливі документи як проекти законів про вибори народних депутатів республіки й місцевих Рад та Закон про мови в Українській РСР.

І от 15 травня 1990 року розпочала роботу перша сесія Верховної Ради УРСР дванадцятого скликання. На першому її засіданні одразу ж постала проблема висвітлення парламентської роботи по телебаченню й радіо. Тон дискусії задав Д. Павличко, який, зокрема, зазначив: «... ми всі зацікавлені в тому, щоб історична сесія наша, де працюють вперше за всю нашу пореволюційну радянську історію не призначені верховними чиновниками, а обрані народом депутати, транслювалася живим ефіром щоденно. Це покаже нас перед народом, це позбавить нас багатьох пояснень, які треба буде давати потім народові на вулицях і мітингах».

На кожній сесії так чи інакше порушувалося питання про трансляцію роботи сесії Верховної Ради по телебаченню. Виникло воно й напередодні третьої сесії. Президія Верховної Ради запропонувала обмежитися вечірніми репортажами з засідань парламенту, а більше часу відвести «Депутатському каналові» та «Депутатській студії». Після тривалих дебатів парламент прийняв рішення показувати роботу пленарних засідань сесії у відеозапису з 18-ї години й передавати по радіо у прямому ефірі по програмі «Промінь».

Однак, здається, первинний інтерес до трансляцій уже минає і навіть минув.

А поки що, гадаю, якщо народні обранці хочуть, щоб їхні виступи сприймалися аудиторією, депутатам слід прислухатися до порад психологів.

Що ж врешті є головним у телевізійному сприйнятті глядачами: суть того, про що говорить депутат, чи його особистість? Звичайно, кожна людина має індивідуально опосередковане відчуття світу. Але є й загальні закономірності. Отже, глядач оцінює позицію депутата: чи виступає він як «дидактик», «провідник», «прохач» чи з позицій «на рівних». Далі — чи переконаний він сам у тому, про що говорить; чи здатний розв'язати якусь проблему; що він конкретно пропонує. Дійти до аудиторії оратор може також і тоді, коли в його виступі буде енергія, скажімо, виражена експресивною мовою, виразна міміка й жестикуляція. І тут важливо, щоб телеоператори й режисери не прогавили ці психологічні деталі виступу депутата.

І останнє з психології сприйняття. Компонуючи свій виступ, промовцеві бажано врахувати й такі три моменти. По-перше, повідомлення не сприймається й не запам'ятовується, якщо закладено в ньому понад третину нової інформації. По-друге, на слух добре сприймаються лише жорстко структуровані виступи: «проблема — аргументи — рішення», а не перелік питань, що хвилюють, обірвані тези. По-третє, якщо депутат порушує у своїй промові більше, ніж три проблеми, сприйняття кожної з них пропорційно знижується.

Безперечно, минулі роки не були марними для народних обранців, парламентсько-телевізійна культура яких постійно зростає.

Валентин БУГРИМ,
старший викладач кафедри телебачення і радіомовлення факультету журналістики КДУ.

Резонанс

«ГОРБАЧОВ ВЕДЕ БОРОТЬБУ ЗА РЕФОРМИ»

Відкритий лист Стіву Коену та іншим радянологам

Шановний містере Коен! Шановні радянологи!

Щоденно багато хто з вас висловлюється про справи в країні, що зветься «СРСР». І це зрозуміло.

Та ось аргументи, висновки й поради, які **ви** даєте **нам**, вимагають пильної уваги й, можливо, полеміки. Адже якщо те, що з **нами** діється, дуже цікавить **вас**, то **нас** воно мусить цікавити не менше, а більше. Особливо людей, які проживають у регіонах, іменованих вами не інакше як «провінцією».

Ідеться, зокрема, про деякі висловлювання в статті С. Коена в «Известиях» за 13 березня «Горбачов веде боротьбу за реформи». Професор-радянолог, широко відомий у нас у країні своїми статтями і книгами і який сам запропонував редакції свою нову статтю, вирішив донести свої висновки до радянських читачів.

Полемізуючи зі своїми колегами, Коен вважає їхні висновки про нашу перебудову однобокою, надзвичайно неаналітичною оцінкою, яка ґрунтується на низці неправильних посилань.

Не з усіма думками Коена можна погодитись, особливо коли він деякі твердження інших радянологів підводить під оцінку: «Це величезна помилка». Навряд чи можна порівнювати нашу теперішню перебудову з «американською» (реформами Рузвельта 30-х років). Ми ж із вами, містере Коен, живемо «на різних планетах».

Хоч ви й стверджуєте, що знаєте наших людей. Наприклад: «Потрібно також зрозуміти, що багато які російські інтелігенти — це не те, що уявляє собі більшість американців: у них вузький світогляд, вони антидемократичні, настроєні проти Заходу, й тому давно не переносять Горбачова».

Та тут дійсно потрібно зрозуміти, що таких людей у нас за інтелігентів не визнають. Хотілося б щодо цього подискутувати з вами. І, нарешті, про те, що ви, як мені бачиться, почавши за здравіє, кінчаєте за упокій. Ви пишете, що з усього не означає, що Горбачов не помилявся і що стосовно майбутнього, то знадобиться в кінцевому підсумку інший лідер, іншого типу, але «немає поки що переконливих свідчень того, що такий лідер вийшов уже на центр сцени чи його час настав».

Тут, по-моєму, ви все-таки не помічаєте головної діючої особи історії — народу, який у всі часи висуває лідерів, якщо його і їх не душити. І ще, як ви суперечливі: порівнюючи «американську перебудову» з нашою, ви відмовляєте у праві на аргументацію тим, хто посилається на величезні й швидкі зміни в країнах Східної Європи. Кажете, що подібні посилання «не точні». Ну, а як же тоді з Монголією? Теж не можна порівнювати? Чому ж вона, пройшовши в одній запряжці з СРСР майже 70 років, пішла за два-три роки набагато далі, ніж ми.

Не позбавлений інтересу, але вимагає уточнення ваш висновок про те, що Горбачов увійшов в історію «великим реформатором» і «визволителем» Східної Європи. Та не всі реформи принесли успіх. Думається, не можна ідеалізувати одну людину. Час звільнив народи Східної Європи.

Не можна не зрозуміти й вашого занепокоєння, коли кажете: «Стало модним у Сполучених Штатах закликати до негайного розколу Радянського Союзу, але ніхто не висловлює стурбованості з приводу того, чим обернеться, якщо не казати про Балтійські республіки, поява дюжини чи більше суверенних держав: збільшенням на планеті числа демократичних держав чи числа диктатур?»

Але тут виникає запитання до шановних радянологів, яким ми нерідко заздримо. І зовсім не тому, що в них райське життя, а з причини їхнього могутнього забезпечення технікою, інформацією, можливостями безкінечних і вкрай необхідних поїздок. Ось це запитання: чи не мучить совість декого з тих, хто, називаючись радянологом (тобто спеціалістом з всього Радянського Союзу, з усієї найунікальнішої у світовій історії системи Рад), «замикається» лише на баченні його кремлівської верхівки? Чи не виходить, як у поета: «лицом к лицу лица не увидать»?. І хіба гірше було б для радянських людей (і рядових, і лідерів), якби ви частіше спускалися в ті «провінції», про які Коен каже, що там «багато хто з продемократично настроєних інтелектуалів значно менше радикальні». Не знаю, про яку «провінцію» мова, але якщо про ту, назва якій Україна, то це далеко не так. Якби Коен та інші прислухались до думки всіх республік, побували б хоча в Києві, порозмовляли б з парламентаріями багатостраждальної України та й багато пережившого вже парламенту, у них була б, певен, інша думка, ніж залякування, що на планеті збільшиться «число диктатур». Слава Богові, що ви, містере Коен, хоча б не попалися ще на одну вудку: твердження про те, що весь світ тремтить від думки, що в разі демонтажу Союзу з'явиться начебто п'ятнадцять ядерних держав. Парламент України, наприклад, висловився за перетворення республіки в без'ядерну зону, бо їй так потрібна ядерна зброя, як потрібний був Чорнобиль.

Сподіваюсь, радянологам доступні ці видання «провінції». Крім «Советской России», в якій майже в кожному номері виклики, начебто Захід тільки й чекає, щоб республіки не звертали свої погляди нікуди, крім Кремля. Ось: директор Центру з питань торгівлі, інвестицій і комунікацій між Сходом і Заходом Джеффі Хоф: «Ми не можемо допустити розколу Радянського Союзу»; спеціаліст з проблем радянських національностей Грегор Массел: «Потрібно переконати республіки в тому, що в Союзі їм буде краще, ніж поза ним».

Усі народи — за Союз, але не за такий, в перевагах якого їх «переконують» ось уже восьмий десяток років.

Якщо наша Земля — єдине тіло і якщо світ хоче миру й загального процвітання, то він мусить бачити запоруку цього в найшвидшому лікуванні однієї шостої частини цього тіла.

У зв'язку з викладеним, хочу висловити думку, якої дотримуються багато моїх колег у інших республіках, серед них і в Москві.

Було б корисним провести в СРСР всесвітню зустріч радянологів. Хай би вони зібралися найближчим часом, припустимо, в Києві (до цього часу «провінційному» місті, яке, однак, є столицею п'ятдесятидвохмільйонної України і на зорі історії було центром величезної цивілізованої держави — Київської Русі).

Зібралися й обговорили увесь спектр проблем. І звернулись до народів «без посередників», «запрошуючи їх до діалогу», до чого закликав у 1987 році М. Горбачов у книзі «Перебудова і нове мислення», що стала тоді світовим бестселером.

Вироблені на цій зустрічі радянологів і радянських політологів положення були б допомогою й самому М. Горбачову, принесли б користь як радянським республікам — суверенним державам, так і всьому світові.

По-моєму, координувати цю найблагороднішу дію спочатку могла б редакція газети Верховної Ради УРСР — «Голос України», через яку я звертаюся до вас, а також київські вузи на чолі з університетом імені Т. Шевченка.

Іван ВАЛЬКО,
політолог, професор, доктор філософських наук.

Від редакції: газета може надати можливість зарубіжним радянологам висловитися на її сторінках.

Факт і коментар

МОТОБЛОК ДЛЯ ФЕРМЕРІВ

Першу партію мотоблоків виготовило мале підприємство «Таврія-проммашімпекс», створене у виробничому об'єднанні херсонських комбайнобудівників.

Поки що у селянських господарствах «Херсонець» (така назва мотоблоку) може виконувати основні польові роботи — орати, боронувати, прополювати посіви, косити сіно. Надалі діапазон його «професій» розшириться.

— Для прискорення випуску міні-сільгосптехніки довелося дещо поступитися економічною вигодою й увійти в кооперацію із заводами України, Росії, Прибалтики, — сказав директор малого підприємства О. Миронов. — Але незабаром сконцентруємо виробництво у себе, оскільки виготовляємо головний вузол мотоблоку — трансмісію. У перспективі до нашого дітища можна буде приєднати 50—60 видів агрегатованих знарядь. Серед них — бетономішалки, кормоподрібнювач, деревообробний верстат, пристрої для комунальних робіт, багато іншого.

Іван КАЛИНИЧЕНКО,
власний кореспондент «Голосу України».
Херсон.

Продиктовано в номер

КРАПКУ СТАВИТИ РАНО

Згідно із спільною угодою страйкового комітету та керівництва ВО «Укрзахідвугілля» шахтарі Червонограда приступили до роботи. Хотілося б повідомити цю новину одним рядком: «Страйк завершився!». І поставити крапку. Однак крапку ставити рано.

Півторамісячний страйк розхитав економіку області, і його наслідки ми відчуватимемо ще довго. Страйк «з'їв» більше мільйона тонн вугілля. Було тимчасово закрито два дитсадки, заморожено будівництво господарським способом шести житлових будинків. Тож представники органів влади, гірники та їх уболівальники наче погоджувалися з тим, що безстроковий страйк — своєрідне самогубство. Однак здоровий глузд вступав у суперечність з революційною свідомістю галичан, і... страйк діставав нового імпульсу, а страйкарі — матеріальну допомогу від жителів області.

Страйкарі приступили до роботи, а страйккомівці, вчорашні шахтарі, яких товариші взяли на утримання, вирішили перевести подих. «Грозові розряди» повисли в повітрі, тож страйкова ситуація нині така ж непередбачувана, як і позиція союзного уряду.

Оксана ТЕЛЕНЧІ,
власний кореспондент «Голосу України».
Львів.

Держава і культура

ХОР ШУКАЄ СПОНСОРА

Київський хор хлопчиків «Дзвіночок» заворожував, бентежив душу чистотою світосприймання, безпосередністю, ліризмом. Навіть у пісенній Італії юні гастролери з України неодмінно завойовували оплески.

Але дитинство — перевага, яка швидко минає. І ось співучі хлопчики з «Дзвіночка» — лауреата багатьох фестивалів, у тому числі й міжнародного, — перейшли в Державну чоловічу хорову капелу імені Л. Ревуцького.

Шо ж, таке треба вітати. Адже тепер кожний обдарований молодий виконавець, досягнувши певного віку, зможе переходити з дитячого хору в чоловічий. Ось так і формуватиметься хорова школа: з покоління в покоління передаватимуться традиції, мистецтво виконання вокальних творів. Так, як це було раніше, коли впродовж століть український національний спів відкривав світові наш мелос, нашу мову, історію, віру.

Які ж перспективи такої школи?

— Судіть самі, — каже Аїда Зайцева, головний диригент хору. — Вперше за останніх три роки нам пообіцяли виділити на розвиток хору 40 тисяч карбованців на рік. З них 27 тисяч підуть на зарплату, решта — на організаційні потреби. Але цього замало.

Хористи, звісно, також не сидять склавши руки... Де дадуть платний концерт, де напитають спонсорів. Але частіше у відповідь їм лише безпорадно розводять руками.

Спонсора зрозуміти можна: він платить за рекламу. А хорове ж мистецтво — то не естрада, не має масового глядача. От і залишається на узбіччі, як спориш придорожній. І благодійний концерт колективу, приурочений річниці чорнобильської катастрофи, що відбувся в Колонному залі Будинку спілок у Москві, ще раз підтвердив байдужість державних організацій до справжнього мистецтва. Та й не тільки їх.

— Ще задовго до цієї поїздки, — розповідає Аїда Набіївна, — ми звернулися по допомогу до республіканського дитячого фонду, щоб хоча б чимось нам допомогли. Але безрезультатно. Поїздку частково профінансувало головне управління культури Київського міськвиконкому. Решту грошей зібрали батьки хористів.

Ситуація, скажете, типова. Чи нам звикати до неї? Але хлопчикам-хористам, які тягнуться до справжнього мистецтва, від того не легше. Невже доведеться перейти на естрадне кривляння, щоб вижити в час нашої духовної і матеріальної бідності?

Володимир ТЕТЕРУК,
спеціальний кореспондент «Голосу України».

Інопланетяни!

ВИБУХ У САСОВІ

До загадкового потужного вибуху в Сасові Рязанської області, про який повідомили в середині квітня центральні газети, причетні інопланетяни. Таку версію висунула член Харківської секції уфологів О. Клафас.

Для цього Олені Панасівні не довелось виїжджати на місце пригоди. Вона застосувала свій метод аналізу, побудований на вимірюванні енергії, яку, на її переконання, містять опубліковані в пресі фотографії, тексти, графіки. Признатися, кореспондент Укрінформу (за освітою фізико-хімік) із зрозумілим недовір'ям спостерігав, як маятник у руці Олени Панасівни починав обертатись над фотографією в «Комсомольской правде». Напрямок обертання дає змогу, на думку уфолога, судити про характер енергії — позитивної або негативної. Рядки газетних повідомлень з Сасова вона перетворює в графіки, а потім визначає енергію одержаних кривих.

Містика? Можна сказати. Та ось я читаю відгук Олександра Федоровича Пугача, провідного наукового спеціаліста Головної астрономічної обсерваторії АН УРСР про попередню роботу харків'янки, яку він відносить до рангу наукових. Тоді Олена Панасівна за допомогою подібних графіків запропонувала свій варіант розшифрування загадкового повідомлення у вигляді набору складів і слів, які телепатично було прийнято у відомому «м-ському трикутнику» Пермської області. О. Клафас упевнена, що інопланетяни тоді передали нам у такий спосіб інформацію про характер блиску їхньої зоряної системи.

Так що повністю відкидати версію колишньої викладачки вузу не можна. Олена Панасівна вважає, що в Сасові зловмисники готували вибух для виведення з ладу нафтобази. Для цього під селітру було закладено снаряди. НЛОнавти вирішили запобігти нещастю. Саме в момент вилучення снарядів ними виділилась величезна кількість енергії, яка і призвела до утворення воронки незвичайної форми.

За повідомленнями з місця події, відомо, що ряд ознак не піддається традиційним поясненням — форма воронки, хрестовидний характер дії вибухової хвилі. Проблемою зайнялися спеціалісти «Союзуфоцентру». У світлі цього версія харків'янки заслуговує на увагу. Олена Панасівна готова запропонувати свої матеріали спеціалістам для детального вивчення.

В. ФОМЕНКО,
кор. Укрінформу.

Милосердя

ЩЕ НЕ ПІЗНО

Захворювання на лейкемію пов'язують із Чорнобилем.

Втім, коли приходить горе, ніколи думати — звідки воно, шукають оту рятівну соломинку: а раптом!..

Донецьк ніби й не близько від Чорнобиля. Та хіба легше від того батькам і рідним чотирнадцятирічної Насті Берези, яка живе в екологічно далеко не безгрішній зоні — донбаській. Місяць тому лікарі поставили дівчинці страшний діагноз — лейкемія. Не вірилось. Звернулися за консультацією до зарубіжних фахівців. Діагноз, на жаль, підтвердився. Але з'явилась ота рятівна соломинка. Річ у тім, що за кордоном цю хворобу лікують. І лікарі з Німеччини готові взяти Настю до себе на лікування. Але потрібні гроші. Навіть не валюта, не долари, не марки — наші радянські гроші. 700 тисяч карбованців. Самим батькам такої суми не сплатити.

Хто має змогу хоч чимось допомогти в лікуванні дівчинки, просимо надсилати кошти на рахунок № 000606217 у Дніпровському промбудбанку м. Києва, МФО 322142, з приміткою: «На лікування Насті Берези».

На щастя, на добро

Принесли лелеки...

Кілька років тому в сім'ї педагога М. Кесарчука трапилося горе—вмерла дружина. Залишився чоловік з малолітніми сином Андрійком та донькою Оксанкою. Через деякий час звела доля молодого вдівця з сільською дівчиною Марією. Вона й стала Михайлові дружиною, а його дітям — матір'ю.

Ще міцнішою зробилася сім'я з появою на світ сина Іванка, а потім Марія Яківна народила... трійню: двох дівчаток та хлопчика.

Такого не пригадують навіть старожили села Флоріанівка Козятинського району, де проживає дружна родина. Коли батько забирав додому Любу, Інну, Колю з мамою, над ними в небі пролетіли лелеки. Вони поверталися з теплих країв додому. Добра прикмета.

Василь СТРАШНИЙ,
журналіст.
Вінницька область.

Ні пуху ні пера

МИСЛИВСЬКА ОЛЕНЕФЕРМА

Лісова фауна житомирського Полісся збагатилася новими мешканцями — плямистими оленями. Заслуга в цьому юннатського мисливського господарства, розташованого у лісових угіддях Житомирського, Дзержинського і Червоноармійського районів. Тут діє комплекс акліматизації звірів і птахів, завезених з інших країв.

Кілька років тому сюди і завезли оленів, розмістивши їх у чотирьох багатогектарних вольєрах. Тварини добре прижилися на новому місці і вже дали потомство. Частину з них випущено на лісові угіддя. Створено також оленеферму, на базі якої започатковано досить прибутковий промисел по заготівлі пантів.

Григорій ШЕВЧЕНКО,
журналіст.
Житомирська область.

В

15 травн
народжен
ського пис
Булгакова.
людей, ко
бисто. Од
Харкові. Ш
Ломбард,
над 300 гу
тюр. Миха
м'ятає ши
маловідом
перші
місцевий г
рому папе
У 20-х
та-тромбо

А

Рада т
Одеськог
вого порт
частково
працівник
на обіди.

«... —
чего ты с
— Чак
— Ть
брос
для
ку?
— Кол
б, — не
пит Дене
лок.
А. П
умыщ
1885,
го кап
...— Н
ти зрива
ву обшин
— Як

В. Го
бінату
приємсті
Дніпроп
чим час
через
для захо
буде.
них» і
цинтар
повнені.
не сьогс

Три
кається
Семенов
теково л
писи ко
конкому
Стежка,
інстанці
торії по
шуються
останнє

Держава і культура

...ШУКАЄ СПОНСОРА

...р хлопчиків ...аворожував, ...истотою сві... безпосеред... Навіть у пі... гастролери ...інно завойо...

... — перева...инає. І ось ...з «Дзвіноч...а багатьох ...му числі й ...перейшли в ...у хорову ...Ревуцького. ...реба вітати. ...ний обдаро... виконавець, ...вного віку, ...з дитячого ... Ось так і ... хорова ...ння в поко...муться тра... виконання ... Так, як це ...и впродовж ...ий націо...дкривав сві...нашу мову.

...тиви такої

...ми, — каже ...овний ди... Вперше за ...и нам пообі...на розвиток ...карбованців ...27 тисяч пі... решта — ... потреби.

...сно, також ...вши руки...

Де дадуть платний концерт, де напитають спонсорів. Але частіше у відповідь їм лише безпорадно розводять руками.

Спонсора зрозуміти можна: він платить за рекламу. А хорове ж мистецтво — то не естрада, не має масового глядача. От і залишається на узбіччі, як сториш придорожній. І благодійний концерт колективу, приурочений річниці чорнобильської катастрофи, що відбувся в Колонному залі Будинку спілок у Москві, ще раз підтвердив байдужість державних організацій до справжнього мистецтва. Та й не тільки їх.

— Ще задовго до цієї поїздки, — розповідає Аїда Набіївна, — ми звернулися по допомогу до республіканського дитячого фонду, щоб хоча б чимось нам допомогли. Але безрезультатно. Поїздку частково профінансувало головне управління культури Київського міськвиконкому. Решту грошей зібрали батьки хористів.

Ситуація, скажете, типова. Чи нам звикати до неї? Але хлопчикам-хористам, які тягнуться до справжнього мистецтва, від того не легше. Невже доведеться перейти на естрадне кривляння, щоб вижити в час нашої духовної й матеріальної бідності?

Володимир ТЕТЕРУК, спеціальний кореспондент «Голосу України».

...а добро

...си...

...рапилося го...ими сином ... звела доля ...на й стала

...сина Іванка, ...аток та хлоп...

...раївка Козя...и батько за...в небі про...рому. Добра

...АШНИЙ, ...журналіст.

Інопланетяни!

ВИБУХ У САСОВІ

До загадкового потужного вибуху в Сасові Рязанської області, про який повідомили в середині квітня центральні газети, причетні інопланетяни. Таку версію висунула член Харківської секції уфологів О. Клафас.

Для цього Олені Панасівні не довелось виїжджати на місце пригоди. Вона застосувала свій метод аналізу, побудований на вимірюванні енергії, яку, на її переконання, містять опубліковані в пресі фотографії, тексти, графіки. Признатися, кореспондент Укрінформу (за освітою фізико-хімік) із зрозумілим недовір'ям спостерігав, як маятник у руці Олени Панасівни починав обертатись над фотографією в «Комсомольской правде». Напрямок обертання дає змогу, на думку уфолога, судити про характер енергії — позитивної або негативної. Рядки газетних повідомлень з Сасова вона перетворює в графіки, а потім визначає енергію одержаних кривих.

Містика? Можна сказати. Та ось я читаю відгук Олександра Федоровича Пугача, провідного наукового співробітника Головної астрономічної обсерваторії АН УРСР про попередню роботу харків'янки, яку він відносить до рангу наукових. Тоді Олена Панасівна за допомогою подібних графіків запропонувала свій варіант розшифрування загадкового повідомлення у вигляді набору складів і слів, які телепатично було прийнято у відомому «м-ському трикутнику» Пермської області. О. Клафас упевнена, що інопланетяни тоді передали нам у такий спосіб інформацію про характер блиску їхньої зоряної системи.

Так що повністю відкидати версію колишньої викладачки вузу не можна. Олена Панасівна вважає, що в Сасові зловмисники готували вибух для виведення з ладу нафтобази. Для цього під селітру було закладено снаряди. НЛОнавти вирішили запобігти нещастю. Саме в момент вилучення снарядів ними виділилась величезна кількість енергії, яка і призвела до утворення воронки незвичайної форми.

За повідомленнями з місця події, відомо, що ряд ознак не піддається традиційним поясненням — форма воронки, хрестовидний характер дії вибухової хвилі. Проблемою зайнялися спеціалісти «Союзуфоцентру». У світлі цього версія харків'янки заслуговує на увагу. Олена Панасівна готова запропонувати свої матеріали спеціалістам для детального вивчення.

В. ФОМЕНКО, кор. Укрінформу.

ВІН ЗНАВ БУЛГАКОВА

15 травня — 100-річчя з дня народження великого російського письменника Михайла Булгакова. Мало залишилося людей, котрі знали його особисто. Один з них живе у Харкові. Це Яків Борисович Ломбард, пенсіонер, автор понад 300 гумористичних мініатюр. Михайла Панасовича пам'ятає ще з тих років, коли маловідомий лікар друкував перші літературні проби у місцевій газеті на цупкому сірому папері.

У 20-х роках сім'я музиканта-тромбоніста київської опери Бориса Ломбарда опинилася у Владикавказі, в тісній кімнатці двоповерхової споруди з гучною назвою «Грандготель».

Пам'ять

— Мій батько був талановитим музикантом, цікавим співрозмовником. Мабуть, тому з ним завів дружбу 30-річний лікар Булгаков, — розповідає Яків Борисович. — Малий я тоді ще був. Мало що запам'яталося, та й років стільки минуло. Пригадую, що Михайло Опанасович часто до нас приходив, довго розмовляв з батьком, не забував і мене. Не знаю, як йому, а мені було цікаво сидіти у нього на колінах.

Пізніше київський тромбоніст став прообразом героя одного з перших оповідань великого письменника. А до київського будинку - музею М. Булгакова на Андріївському узвозі Яків Борисович передав найцінніше, що мав, — фотографії того часу.

Микола КОСИЙ, журналіст.

Харків.

Реалії

А НА ДЕСЕРТ — ДОТАЦІЯ

Рада трудового колективу Одеського морського торгового порту вирішила хоча б частково компенсувати своїм працівникам зрослі витрати на обіди. Підхід тут, правда, диференційований: якщо кожному докеру доплачується щодня по півтора карбованця, то решті — лише по карбованцю. Відповідно до м'язових зусиль, так би мовити. А морякам портофлоту, які й до цього харчувалися за «казенний кошт», вартість обідів збільшено вдвічі. В цілому ж загальна сума дотацій за рік набіжить немала — 1,4 мільйона карбованців.

Ще більше — 1,7 мільйона карбованців — виділив на «харчові» дотації Іллічівський судноремонтний завод. Часткову компенсацію щоденних витрат на громадське харчування запровадили також порт «Южный», Одеський судноремонтний завод імені 50-річчя Радянської України, ряд інших підприємств Чорноморського морського пароплавства.

— Пообідати на так звану дотацію, звичайно, не вдається, — кажуть чорноморці, — та на десерт поки що вистачає.

Георгій ВОРОТНЮК, власний кореспондент «Голосу України».

Одеса.

Мал. Вікторії ГЛАЗОВОЇ.

О люди, люди...

ДАЛЕКО ВТЕКЛИ?

«... — Хорошо, ну, а для чего ты отвинчивал гайку?

— Чаво?

— Ты это свое «чаво» брось, ... отвечай ... вопрос: для ... ты отвин... гайку?

— Коли б не нужна была б, — не отвинчивал, — хрипит Денис, косясь на потолок.

А. П. ЧЕХОВ, «Злоумышленник». (Рік 1885, період розвинутого капіталізму в Росії).

* * *

... — Ну, добре, а для чого ти зривав ізоляційну дюралеву обшивку з теплотраси?

— Якби була не потрібна, не зривав би, — відвертає очі вбік мешканець Ровно Валерій М.

— Потрібна? Для чого? Аж дев'ять квадратних метрів!?

— Клітку для курчат хотів оббити, щоб хижак який не заліз...

— Та ти ж розламав ізоляційну обмотку! Тепло втікає! Це ж злочин!

— Хіба я один такий? Всі беруть, де що можна взяти, поки що, Бога дякувати, нічого...

Колектив авторів з «Ровнотеплокомуненерго» і міліції. Протокол. (Рік 1991. Епоха розвинутого соціалізму в окремо взятій Україні).

Виписав із слідчих протоколів Сергій МЕЛЬНИЧУК, власний кореспондент «Голосу України».

Ровно.

Не достукався

ОСТАННЯ ПУТЬ В НІКУДИ

В. Гомілко, директор комбінату комунальних підприємств, вмирати жителям Дніпропетровська найближчим часом не рекомендує: через місяць-півтора місця для захоронення в місті не буде. Півсотні «безгоспних» і три офіційно діючих цвинтарі на околицях переповнені. А виникла проблема не сьогодні.

Три роки В. Гомілко стукається у всі двері. Валерій Семенович познайомив мене з текою листів, де стоять підписи колишніх голів облвиконкому Ю. Бабича та С. Стежка, керівників інших інстанцій. А тим часом території поховань щороку збільшуються на 12—15 гектарів, останнє, Сурсько-Литовське кладовище на грані переповнення.

Мали намір розширити цвинтар Нове Клочко за рахунок земель радгоспу «Нижньодніпровський» — зібралася громада з протестом, підкріпивши рішення документом райради. Вели переговори з радгоспом імені Леніна — а щоб відшкодувати втрачені землі, домовлялися з господарством Синельниківського району. Теж не вийшло. Планували розширити єдине діюче кладовище — Сурсько-Литовське за рахунок вилучення 50 гектарів у радгоспі імені КПРС. Той заломив ціну: крім належної грошової компенсації (яка радгоспу не дісталася б) поставити два кілометри труб та на 500 тисяч карбованців заасфальтувати доріг. На такий подвиг комбінат неспроможний...

Дефіцити не обминули і похоронну сферу: сьогодні вбиті горем люди вимушені проводити цілі кампанії, щоб поховати родичів. Не вистачає тканин та матеріалів, не вистачає паперу для вінків...

Шановні товариші з обласної та міської Рад! Нагадаю вам слова з одного хорошого роману: похоронні ритуали не для мертвих, вони потрібні живим — аби кожен вірив, що і його вшанують, проводжаючи в останню путь...

Микола САМАРСЬКИЙ.

Дніпропетровськ.

Ні пуху ні пера

МИСЛИВСЬКА ОЛЕНЕФЕРМА

Лісова фауна житомирського Полісся збагатилася новими мешканцями — плямистими оленями. Заслуга в цьому юннатського мисливського господарства, розташованого у лісових угіддях Житомирського, Дзержинського і Червоноармійського районів. Тут діє комплекс акліматизації звірів і птахів, завезених з інших країв.

Кілька років тому сюди і завезли оленів, розмістивши їх у чотирьох багатогектарних вольєрах. Тварини добре прижилися на новому місці і вже дали потомство. Частину з них випущено на лісові угіддя. Створено також оленеферму, на базі якої започатковано досить прибуткові промисел по заготівлі пантів.

Григорій ШЕВЧЕНКО, журналіст.

Житомирська область.

ЕКСТ...

Кілька міс... ті «Вестник ... ло надрукова... екстрасенса ... милу Жукову ... ді були зокре... «В послу... Л. Жукової ... стування й е... вання брон... бронхітів, сте... вого діабету, ... них видів пу... тів, гастритів ... заживають ... які загнива... рації, заруб... разки. У ді... Людмили Пе... косоокість, ... гайморити, ... слух і зір. П... ми людина-по... точніше кажу... в давньому ... коли він всту... ство з будь-я... був посередни... Космосом і ... бі за здоров'... ту його тіла ...

Після публ... ді про Л. Ж... «Вестник Ч... екстрасенса в... ло понад ... від жителів ... проханням пр... і допомогти д... ся від хворо... після аварії ...

І ось неда... Жукова разом... никами Л... В. Сич приї... тича, щоб д... і дітям, і до...

За перші ... кова під конт...

І «Дин...

— У дитя... роки я дуже... футболом, ... Полтавщині ... цційні часи ... ликою попул... від батька ... ло за те, що... ставив вище ... лі. Судив пое... дорослішав. ... слугував м... Місцева кома... от я потрапи... до тамтеш... ків. На горіх... ряче, ще й ... той момент. ... лишив у сер... футболу доте...

Це слова ... їнської авто... вославної це... Мстислава. ... у приміщен... менників рес... зустрічі з гра... ми і працівни... мо» (Київ).

Що ж при... спортсменів ... ку? З'ясувал... відбудовуват... витий Михайл... Києві, який ... ло зруйнован... «мистецтвозн...

З П...

ХОКЕЙ НА ... повідомлення ... гії, де проходи... ропи серед жі... дянського Соко... третє місце п... Нідерландів — ...

Наш колект... служений тре... РРФСР, наста... ського «Колос... руков. У сбі... команди вист... більшість хок... ія: Кузнецова... К. Михайлова... това, М. Чегу... даєва, Горохо... роткова.

ГОЛОС України

Н ЗНАВ БУЛГАКОВА

Пам'ять

100-річчя з дня
ликого росій-
ника Михайла
ю залишилося
нали його осо-
них живе у
ків Борисович
онер, автор по-
стичних мініа-
Панасовича па-
х років, коли
лікар друкував
рні проби у
на цупкому сі-

сім'я музикан-
київської опе-

ри Бориса Ломбарда опинилася у Владикавказі, в тісній кімнатці двоповерхової споруди з гучною назвою «Гранд-отель».

— Мій батько був талановитим музикантом, цікавим співрозмовником. Мабуть, тому з ним завів дружбу 30-річний лікар Булгаков, — розповідає Яків Борисович. — Малий я тоді ще був. Мало що запам'яталося, та й років стільки минуло. Пригадую, що Михайло Опанасович часто до нас приходив, довго розмовляв з батьком, не забував і мене. Не знаю, як йому, а мені було цікаво сидіти у нього на колінах.

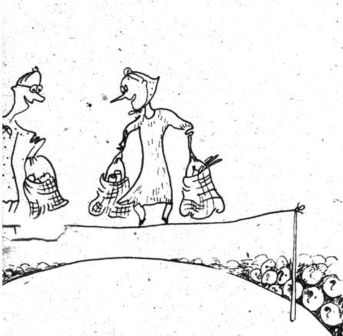
Пізніше київський тромбоніст став прообразом героя одного з перших оповідань великого письменника. А до київського будинку - музею М. Булгакова на Андріївському узвозі Яків Борисович передав найцінніше, що мав, — фотографії того часу.

Микола КОСИЙ,
журналіст.

Харків.

Реалії

НА ДЕСЕРТ – ДОТАЦІЯ

го колективу
ського торго-
шила хоча б
ісувати своїм
ослі витрати
тут, правда.

диференційований: якщо кожному докеру доплачується щодня по півтора карбованця, то решті — лише по карбованцю. Відповідно до м'язових зусиль, так би мовити. А морякам портофлоту, які й до цього харчувалися за «казенний кошт», вартість обідів збільшено вдвічі. В цілому ж загальна сума дотацій за рік набіжить немала — 1,4 мільйона карбованців.

Ще більше — 1,7 мільйона карбованців — виділив на «харчові» дотації Іллічівський судноремонтний завод. Часткову компенсацію щоденних витрат на громадське харчування запровадили також порт «Южный», Одеський судноремонтний завод імені 50-річчя Радянської України, ряд інших підприємств Чорноморського морського пароплавства.

— Пообідати на так звану дотацію, звичайно, не вдається, — кажуть чорноморці, — та на десерт поки що вистачає.

Георгій ВОРОТНЮК,
власний кореспондент «Голосу України».

Одеса.

Мал. Вікторії ГЛАЗОВОЇ.

О люди, люди...

ДАЛЕКО ВТЕКЛИ?

ю, ну, а для
вал гайку?

своє «чаво»
вопрос:
гай-

нужна была
вал, — хри-
сь на пото-

ОВ, «Зло-
(Рік
розвинуто-
в Росії).
*

е, а для чого
ійну дюрале-
плотраси?
не потрібна,

не зривав би, — відвертає очі вбік мешканець Ровно Валерій М.

— Потрібна? Для чого? Аж дев'ять квадратних метрів!?

— Клітку для курчат хотів оббити, щоб хижак який не заліз...

— Та ти ж розламав ізоляційну обмотку! Тепло втікає! Це ж злочин!

— Хіба я один такий? Всі беруть, де що можна взяти, поки що, Бога дякувати, нічого...

Колектив авторів з «Ровнотеплокомуненерго» і міліції. Протокол. (Рік 1991. Епоха розвинутого соціалізму в окремо взятій Україні).

Виписав із слідчих протоколів Сергій МЕЛЬНИЧУК, власний кореспондент «Голосу України».

Ровно.

Не достукався

ТАННЯ ПУТЬ В НІКУДИ

иректор ком-
льних під-
ти жителям
а найближ-
рекомендує:
втора місця
в місті не
і «безгосп-
ійно діючих
лицях пере-
сла проблема

Гомілко сту-
ері. Валерій
йомив мене з
стоять під-
олів облви-
ича та С.
ків інших
часом тери-
ороку збіль-
15 гектарів,
ко-Литовське

кладовище на грані переповнення.

Мали намір розширити цвинтар Нове Клочко за рахунок земель радгоспу «Нижньодніпровський» — зібралася громада з протестом, підкріпивши рішення документом райради. Вели переговори з радгоспом імені Леніна — а щоб відшкодувати втрачені землі, домовлялися з господарством Синельниківського району. Теж не вийшло. Планували розширити єдине діюче кладовище — Сурсько-Литовське за рахунок вилучення 50 гектарів у радгоспі імені КПРС. Той заломив ціну: крім належної грошової компенсації (яка радгоспу не діссталася б) поставити два кілометри труб та на 500 тисяч карбованців заасфальтувати доріг. На такий подвиг комбінат неспроможний...

Дефіцити не обминули і похоронну сферу: сьогодні вбиті горем люди вимушені проводити цілі кампанії, щоб поховати родичів. Не вистачає тканин та матеріалів, не вистачає паперу для вінків...

Шановні товариші з обласної та міської Рад! Нагадаю вам слова з одного хорошого роману: похоронні ритуали не для мертвих, вони потрібні живим — аби кожен вірив, що і його вшанують, проводжаючи в останню путь...

Микола САМАРСЬКИЙ.

Дніпропетровськ.

Зверніть увагу

ЕКСТРАСЕНСИ В СЛАВУТИЧІ

Кілька місяців тому в газеті «Вестник Чернобыля» було надруковано матеріал про екстрасенса з Донецька Людмилу Жукову. В тій розповіді були зокрема й такі рядки: «В послужному списку Л. Жукової — точне діагностування й ефективне лікування бронхіальної астми, бронхітів, стенокардії, цукрового діабету, гіпертонії, різних видів пухлин, холециститів, гастритів. Під її руками заживають рани, навіть ті, які загниваються після операції, зарубцьовуються вирази. У діток під впливом Людмили Петрівни зникали косоокість, заїкання, ангіна, гайморити, відновлювалися слух і зір. По суті, перед нами людина-поліклініка. А точніше кажучи — цілитель в давньому розумінні слова, коли він вступав у єдиноборство з будь-якою хворобою, був посередником між Богом, Космосом і хворим у боротьбі за здоров'я людини, чистоту його тіла й духу...».

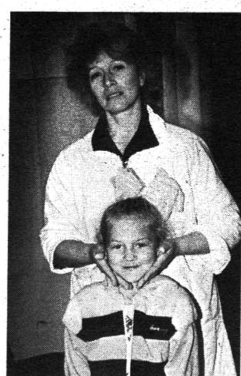
Після публікації розповіді про Л. Жукову в газеті «Вестник Чернобыля» до екстрасенса в Донецьк надійшло понад 12 тисяч листів від жителів міста Славутич з проханням приїхати до них і допомогти дітям порятуватися від хвороб, які докучають після аварії на ЧАЕС.

І ось недавно Людмила Жукова разом з своїми помічниками Л. Тенетовою і В. Сич приїхала до Славутича, щоб допомогти в біді і дітям, і дорослим...

За перші три дні Л. Жукова під контролем місцевих лікарів продіагностувала більш ніж триста особливо тяжко хворих дітей. Декого з них вона вже позбавила від страждань. Але попереду ще два тижні важкої й напруженої цілительської роботи. Про її конкретні результати наша редакція має намір розповісти у найближчих номерах.

Микола ХРІЄНКО,
спеціальний кореспондент «Голосу України».

Київська область.

НА ЗНІМКУ: екстрасенс міжнародної категорії Л. Жукова діагностує дітей у Славутичі.

Фото Володимира САВРАНА.

Спорт

І «Динамо» відбудовуватиме собор

— У дитячі та юнацькі роки я дуже захоплювався футболом, який у нас на Полтавщині ще в дореволюційні часи користувався великою популярністю. Навіть від батька часто перепадало за те, що шкіряний м'яч ставив вище за науку в школі. Судив поєдинки, коли подорослішав. Одного разу обслуговував матч у Гадячі. Місцева команда програла. І от я потрапив під гарячу руку до тамтешніх болільників. На горіхи дісталося добряче, ще й нині пригадую той момент. А взагалі я залишив у серці ту любов до футболу дотепер...

Це слова Патріарха Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) Мстислава. І сказав він їх у приміщенні Спілки письменників республіки під час зустрічі з гравцями, тренерами і працівниками ФК «Динамо» (Київ).

Що ж привело владику і спортсменів до цього будинку? З'ясувалося, що УАПЦ відбудовуватиме золотоверхий Михайлівський собор у Києві, який перед війною було зруйновано сталінськими «мистецтвознавцями». А наш популярний футбольний клуб надасть солідну фінансову підтримку в програмі відбудови.

Про це заявив на зустрічі президент ФК «Динамо» (Київ) Віктор Безверхий. Він розповів Патріарху Мстиславові про спортивну та економічну діяльність клубу. Потім В. Безверхий, а ще Михайло Коман, гравці команди Віктор Мороз і Степан Беца вручили владиці м'яч з автографами футболістів і тренерів динамівського колективу.

Патріарх Мстислав сердечно подякував за зустріч, благословив присутніх, подарував динамівцям молитовники та значки, випущені на честь 1000-річчя хрещення на Русі — Україні.

Ну, а потім він розповів багато цікавих речей: і про історію нашого краю, і про своє життя, і про свої футбольні звитяги, про які ми вже згадували.

Віктор БРАНИЦЬКИЙ.

* * *

Учора на місці відбудови золотоверхого Михайлівського собору Патріарх Мстислав висвятив хреста.

З ПОТОКУ ПОВІДОМЛЕНЬ

ХОКЕЙ НА ТРАВІ. Приємне повідомлення надійшло з Бельгії, де проходив чемпіонат Європи серед жінок. Збірна Радянського Союзу в матчі за третє місце переграла команду Нідерландів — 3:2.

Наш колектив очолював заслужений тренер України та РРФСР, наставник бориспільського «Колоса» Михайло Безруков. У складі «бронзової» команди виступала переважна більшість хокеїсток з Борисполя: Кузнецова, В. Михайлова, К. Михайлова, Цибулько, Разутова, М. Чегурдаєва, Н. Чегурдаєва, Горохова, Осадча, Короткова.

ХОКЕЙ. Наближається до фінішу хокейний марафон в НХЛ. Залишилися тільки два клуби — «Міннесота Норд Старз» і «Пітсбург Пінгвінз», які проведуть фінальну серію за Кубок Стенлі.

До речі, минулого року восени «Міннесота» провела товариський матч у Києві. Тоді наш «Сокіл» переміг американців — 5:0.

ФУТБОЛ. Кубок СРСР, півфінали: «Локомотив» (Москва) — ЦСКА — 0:3, «Торпедо» (Москва) — «Арарат» — 7:6 (по пенальті).

Кримінальна хроніка

БЛАГОПОЛУЧНИЙ ВБИВЦЯ

Убивство в січні цього року 17-річної Любові Іванової в селі Посад-Покровському Білозерського району відзначалося особливою жорстокістю. Дівчину задушено, очі порізано склом.

Це викликало у мешканців села стандартне припущення, що Іванову вбив заїжджий рецидивіст. Насправді злочинець — місцевий, непомітний серед інших, Павло Мандзюк. Йому трохи більше 20 років. Працював у місцевому радгоспі трактористом. Характеристика позитивна. Серед вільнодумців не значиться, дисциплінований, слухається начальства. Психічно нормальний.

На суді сам Павло не зміг переконливо пояснити мотиви вбивства, хоча сказав, що образився на жертву, яка кепкувала з нього, принижувала його чоловічу гідність.

Такі підсудні є певною загадкою для кримінологів. «Сірі» та «тихі» чоловічки серед нас — не така вже й рідкість. Суспільство, де тривалий час оцінка людських якостей залежала від того, як зіграна роль, здатне виховувати морально деградовану особу з благополучним соціальним іміджем.

Злочинця засуджено на 13 років.

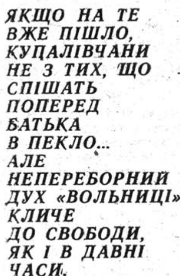
Кость ІВАНЕНКО.

Херсонська область.

ПОГОДА

Сьогодні в західних областях, 14 травня по Україні, крім східних областей, місцями короткочасні дощі. На решті території переважно без опадів. Вітер змінних напрямків, 3—8 метрів за секунду. Температура вдень 16—22, завтра на заході республіки 13—18 градусів. Уночі 7—12 градусів тепла.

По Києву та області сьогодні вдень переважно без опадів. Вітер південно-східний, 3—8 метрів за секунду. Температура 16—22 градуси.

СПРАВА ПРО РОЗЛУЧЕННЯ

Купалівка, де перепоховано останки славного кошового отамана Війська Запорозького Івана Сірка, наче вдруге повертається на географічну карту козацького краю. Вимальовується неабияке її майбутнє — у зв'язку з ймовірним створенням тут меморіально-музейної Січі і готельно-туристичного комплексу при ній, про що зараз точаться наполегливі розмови. Але мешканці села ладні, схоже, повернути славу Купалівці, а собі хліборобський розквіт і заможну долю трохи інакше... Як! А відокремитися у свій колгосп. Непереборний дух «вольниці», коротше, спокушає.

ЯКЩО НА ТЕ ВЖЕ ПІШЛО, КУПАЛІВЧАНИ НЕ З ТИХ, ЩО СПІШАТЬ ПОПЕРЕД БАТЬКА В ПЕКЛО... АЛЕ НЕПЕРЕБОРНИЙ ДУХ «ВОЛЬНИЦІ» КЛИЧЕ ДО СВОБОДИ, ЯК І В ДАВНІ ЧАСИ.

БАЖАННЯ таке виникло у людей давно. Ще, власне, на початку шістдесятих років, бо тільки-но купалівське самостійне господарство приєднали до колгоспу імені Горького — великого господарства, — то село явно відстало від центральної садиби — селища Покровського. Жителі Купалівки висловлюються ще прозоріше: один крок, стверджують, залишався до фатальної межі, за якою — неперспективне село, відтак, загроза розорення і зникнення.

Умисне передають куті меду, чи, точніше, меду дьогтю? Адже навіч вихлюпується кривда обділених і принижених купалівчан. Їх, мовляв, приймають за другорядних, ледве не нахлібників, таких, які наче і трудяться гірше, менш бідові та менш хазяйновиті.

Купалівці й затіяли «розлучення», сподіваючись за умови вдалої розв'язки відродити в себе хліборобські традиції та самим зажити ліпше...

Краще, втім, послухаємо людей, їхні міркування та аргументи, проймемося їхніми болями та надіями.

Я. Басанський, пенсіонер: Колись у нас було тут три свиноферми, тепер залишилася одна. Була птахоферма — он корпуси вже майже розвалилися. Колгосп імені Горького великий, ще більша в нього слава, але порядку в колись приєднаних селах стало менше.

Г. Кожушко, шофер: Купалівці все дістається у другу чергу. У Покровському вода є, у нас немає. Підвели газ до околиці Купалівки, влаштували мітинг, зіграли туш, а потім трубу заварили і потягли газопровід на Покровське. А що спершу розграбували Купалівку, я згоден. Спустошили ремонтну мехмайстерню, все чисто з неї вивезли, навіть точило забрали в Покровське.

С. Федоренко, доярка: Після укрупнення ферма відразу потрапила в безнадійну, пропащу яму, хоч людей розганяй. Бо про неї забули, зате хутко начепили на нас ярлик: ледарі! Оце «ледарі» у Галайди з вуст не сходило. І почали торочити, наче покровці оброблюють купалівчан. А як три роки тому перейшла ферма на оренду, як «придавила» правління обопільною угодою — надоюємо по три й більше тисячі кілограмів молока від корови. Тож уміємо працювати?! І від усіх жінок докину: у Покровському два дитсадки і новенький дитячий комбінат, у Купалівці — дитсадок у приміщенні навпіл з поштою.

І. Білий, бригадир механізаторів: Загалом колгосп одержує по три-п'ять мільйонів карбованців чистого прибутку на рік, а в Купалівці на жодній бригаді ні путящих під'їзних доріг, ні пристойних майданчиків для техніки. Допитувалися ми, скільки ж дає в колгоспну касу купалівська дільниця — страшенна таємниця. А я підрахував: не менше мільйона. І ще знаю достеменно, що оплатою наших людей постійно ображають.

М. Гайдучик, завідуючий свинофермою: З 1988-го б'ємося, щоб поремонтувати свиноферму, і ніякого зрушення. Якось завозили вже будматеріали, та незабаром спішно забрали їх у Покровське. Нині у нас умови праці жахливі. А що з оплатою, особливо додатковою, купалівчан щороку кривдять, це точно.

...З усіх цих монологів ми навмисне вилучили спільні для них докори на адресу правління колгоспу імені Горького та персонально голови М. Галайди. Як ви, мабуть, здогадалися, мирно купалівчан не відпустять «на волю». Знаходять тисячі причин, аби вони вгамувалися. Не виходить.

— З якої речі затіяли «сварку» і «колотимося» вже третій рік? — перепитує керуючий тутешньою дільницею Іван Бойко. — Насамперед в інтересах села, щоб не дати йому загинути. Варіант перетворення села тільки на музейно-меморіальну зону для екскурсантів нас не влаштовує. То буде спорожнілий, занедбаний «музей» у хліборобському куточку землі... Нині ж з'являється нарешті можливість людям по-справжньому, самостійно господарювати у своєму домі, творити власну долю і долю своїх дітей, бо гріх селу на родючому і благодатному березі Дніпра, селу, в якому ще збереглося майже 750 дворів, не скористатися нею. Не знаю, як з орендними, фермерськими чи селянськими господарствами піде діло, а ось невеликий, мобільний колгосп — це те, що треба.

У Івана Даниловича напохваті розрахунки, які свідчать: відокремившись, Купалівка зможе справлятися з держзамовленнями, господарювати рентабельніше, ніж досі, відтак швидко поновить матеріальну базу і розширить її. І, ясна річ, послідовніше займеться соціально-побутовою забудовою села.

Якщо на те вже пішло, купалівчани не з тих, що спішать поперед батька в пекло, і забаглося їм не щось нечуване чи заборонене — навіть у Нікопольському районі не першими зажадали «розукрупнення», як тепер кажуть. Тут уже виникли, відмежувавшись, чотири нових колгоспи, і всі тільки виграли від того. Дійсно видно неабиякі переваги невеликих, на одне, максимум на два села, господарств — самостійних, по суті, селянських господарств-сіл. Коли село «випадає» — з надміру зарегульованої, громіздкої обойми-структури — це і крок до «розкріпачення» та подолання командно-адміністративних пут, які заважають. І водночас крок від великого гурту поденщиків до колективу господарів. Купалівчанам, що добре знають ціну собі і своїм землям, так, принаймні, і бачиться власне майбутнє.

Зовні все має «чинний» вигляд: спочатку домагання «розумак» не сприймали всерйоз, потім їм заявили, що згідно із статутом, потрібна згода загальних зборів колгоспників (точніше, уповноважених), а на них «бунтарі» будуть... у меншості. Чи варто здіймати «куряву»? Виникали, правда, запитання: невже покровчанам дуже болить доля сусідів і чому краще, якщо вони не відпустять «норовисту» Купалівку? Але далі ситуацію неймовірно заплутали суперечками так, що про відокремлення «в колишніх межах» і мови не може бути. Зав'язали, коротше, сварку про «кордони», землі, зрошувальні масиви, сади...

Де вже тут шукати місця порозумінню чи зваженим аргументам? Їх немає. Ті, які висловив М. Галайда, нас не переконали. Єдине, що я зрозумів: Микола Терентійович проти — і квит. Це, мовляв, «не на користь загальній справі». А на те, що в примірний статут колгоспів уже внесено зміни і тепер у подібних випадках не загальні збори зверху вирішують, а побажання первинного трудового осередку, М. Галайда, схоже, не зважає. Адже можна жити й за старим статутом...

То ми зробили для себе один висновок: сварка зчинилася і не припиняється тільки тому, що тут не звикли прислухатися до думок людей. Зате звикли за них усе вирішувати. Недарма ж купалівчани з відчаю «докопалися»: «пакт» 1961 року про «злучення» з Покровським — не має законної сили. Бо ніби не скликалися тоді загальні збори. Кажуть, райком зібрав тільки комуністів, розтлумачив, що й до чого, як людям краще буде житися, й ті проголосували.

Так чи інакше відбувалося насправді, не це головне, мабуть, сьогодні важливіше, щоб хоч тепер ми прислухалися до людей. Їм у Купалівці жити, дітей народжувати, хліб вирощувати — їм і видніше.

Микола НЕЧИПОРЕНКО,
власний кореспондент «Голосу України».
Нікопольський район Дніпропетровської області

З пошти відділу

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ НАВПАКИ?

Спробуйте запитати в будь-якого колгоспника, що таке неподільний фонд і чому саме він неподільний? Певен: ясної відповіді не одержите. Хіба що хтось згадає, як колись селяни зносили в артіль свій реманент, тягнули худобу, а в комору везли зерно. Згодом це й назвали колгоспним фондом. А щоб відбити у людей бажання повернути своє, законодавчо оголосили його неподільним. Але така вже особливість сьогодення — відновлювати справедливість, для якої немає строку давності. Ініціатором справи приватизації колгоспної власності став керівник колгоспу імені Свердлова Лозівського району, що на Харківщині, голова обласної Ради колгоспів І. Кудря. Зміст її полягав у тому, щоб колгоспна власність знайшла свого конкретного господаря. Тобто кожен колгоспник повинен не тільки знати, а й володіти певною часткою від загальної суми статутного фонду.

Більше півроку працювала над умовами такого розподілу спеціально створена комісія у складі 70 чоловік. Вона дійшла висновку, що розмір паю працівника залежить від розміру його трудового внеску (стажу роботи) за певний період часу. Останній визначається заробітною платою, яка й відображає кількісну та якісну сторони трудового внеску колгоспника. І ось на початку лютого цього року зібралися люди на збори. Незвичним був цей форум. Хтось навіть зауважив: це як колективізація, тільки навпаки.

Кожному: і тим, хто працював у колгоспі раніше, а тепер на пенсії, і тим, хто трудиться в господарстві сьогодні, — було оголошено суму паю, кожного ознайомлено з умовами формування й подальшого використання фонду. Дехто з любителів прогнозів смакував драматичну ситуацію, мовляв, як тільки люди відчують, що можуть забрати гроші, вони розбіжаться з колгоспу в різні боки, прихопивши своє. Та не збулося таке пророцтво. Більше того, маючи всі підстави: як юридичні, так і матеріальні (у багатьох розмір паю сягнув за кілька десятків тисяч карбованців), — жоден не вийшов зі складу колгоспу.

Все ж деякі зміни, й досить суттєві, відбулися. Збори ухвалили об'єднання всіх членів колгоспу в пайове товариство. З точки зору ринкових відносин це дуже близько до об'єднання акціонерів. Було б передчасним узагальнювати чи робити якісь далекоглядні висновки з того, що сталося в колгоспі імені Свердлова, а, за його прикладом, і ще в двох господарствах району: колгоспах «Україна» та імені Ілліча. Безперечне те, що в час переходу до ринкової економіки така приватизація спільної власності не тільки додає впевненості в діях людей, але й сприяє відродженню ділового працівника, господаря на землі.

Валентин КЛИМЕНКО,
журналіст.
Харківська область

«РОЗВИТОК» МАЙНО ДІЛИТЬ

Є і такий досвід

Група аграріїв об'єдналася у кооператив. Вони, зрозуміло, вийшли з колгоспу, радгоспу. Таке в Причорномор'ї вже не дивина. Як і те, що немало керівників господарств кидають у вічі таким от «самостійникам»:

— Скатертиною дорога...

— Не до нас ця пісня співається, — заперечує Ю. Бачеров, який з групою економістів заснував мале підприємство «Розвиток». — Кожен, хто працював у колективному господарстві, нажив там свою пайку майна, яке на законних підставах може забрати.

— Наш «Розвиток», власне, мале підприємство й ставить за мету допомогу в роздержавленні тих колгоспів і радгоспів, де в цьому виникла потреба. Одними з перших до нас звернулися трудівники колгоспу «Дружба народів», що в Іванівському районі. Так-так, тепер кожному з 1 тисячі 400 колгоспників відома його частка майна. Це аж ніяк не означає, що всі вони розтягнуть колгосп і підуть у фермери. Щоправда, дехто хоче заснувати фермерське господарство, але більшість поки що залишається у колгоспі. Відтепер кожен отримуватиме тут не лише платню, а й прибуток.

Георгій ЩЕДРИЙ.

ЕКОНОМІКА РЕСПУБЛІКИ: КРИЗОВІ ЯВИЩА НАРОСТАЮТЬ

За повідомленням Держкомстату УРСР

Повідомлення Держкомстату УРСР про підсумки першого кварталу свідчать про дальше зниження виробництва, яке мало місце майже в усіх народногосподарських комплексах та регіонах, що призвело до значного погіршення соціально-економічного становища, посилення інфляційних процесів, наростання кризових явищ в економіці республіки.

Так, у порівнянні з відповідним періодом минулого року **валовий національний продукт** зменшився на 2,7 процента, **вироблений національний доход** — на 4,4, **продуктивність суспільної праці** — на 3,6 процента.

З великим напруженням проходить **формування доходів бюджетів всіх рівнів**: надійшло 10,8 мільярда карбованців, що на 2,1 мільярда карбованців, або на 16,4 процента нижче розрахункового плану. Тільки податку з обороту недоодержано 2,4 мільярда. Це викликано значним зростанням оптових цін і зменшенням виробництва і реалізації товарів з високими ставками податку. Весь податок з обороту в сумі 3,6 мільярда карбованців залишився в республіці. Податки з населення склали 2,1 мільярда карбованців, що на 1,1 мільярда, або у 2,2 раза більше, ніж за перший квартал минулого року. Видатки бюджетів — 9,1 мільярда карбованців, або 64,1 процента від запланованих. Погіршився стан платіжної дисципліни. На кінець кварталу загальна сума прострочених платежів становила 1,8 мільярда карбованців і зросла в порівнянні з першим кварталом минулого року на 167 мільйонів карбованців, або на 10,1 процента.

Кількість **зайнятих у народному господарстві** у першому кварталі зменшилася в порівнянні з відповідним періодом минулого року на 0,3 мільйона чоловік і становила 25 мільйонів чоловік. У кооперативах по виробництву товарів і наданню послуг на 1 квітня працювало (за оцінкою) понад 900 тисяч чоловік (включаючи сумісників). Промисловими підприємствами, що працюють на оренді, а їх нараховується 489, було вироблено продукції на 5,4 мільярда карбованців (8 процентів від загального обсягу в цілому по промисловості). В умовах розвитку ринкової економіки та дії ринку праці загострюється і стає більш актуальною проблема працевлаштування та зайнятості населення. У найбільш важкому становищі знаходяться трудящі, вивільнені з підприємств у зв'язку з їх ліквідацією, реорганізацією, скороченням штатів. Із кількості, що звернулися в органи служби зайнятості, понад 80 процентів залишилися непрацевлаштованими і потенціально можуть бути віднесені до безробітних. У такому ж становищі опинився кожен другий громадянин, звільнений із виправно-трудових установ, лікувально-трудових профілакторіїв, а також більше половини осіб, які раніше були зайняті в домашньому та особистому підсобному господарстві. Із кожних десяти пенсіонерів, що звернулися в пошуках роботи, працевлаштовано шість. Водночас існує значна кількість вільних робочих місць і вакантних посад: на початок квітня їх зареєстровано 210 тисяч, з них 199 тисяч — для робітників.

Ростуть втрати робочого часу. Лише за лютий—березень внаслідок страйків змарновано 641 тисячу людино-днів (найбільше — у Донецькій та Луганській областях). Прямі збитки, завдані цим (без урахування втрат суміжників), в цілому по республіці оцінюються у 124 мільйони карбованців.

Зростають **грошові доходи населення.** Вони складали 32 мільярди карбованців, або на 6,1 мільярда більше, ніж у відповідному періоді минулого року. В зв'язку з підвищенням роздрібних цін та тарифів у березні було виплачено населенню у вигляді компенсацій 1,8 мільярда карбованців. З 1 січня 1991 року підвищено всі види пенсій за рахунок добавки у розмірі 5—40 карбованців залежно від часу перебування на пенсії, введено соціальні пенсії для непрацездатних, які не мають права на трудову пенсію. Вклади населення в установах Ощадного банку СРСР на 1 квітня становили 89,9 мільярда карбованців, що на 5 мільярдів карбованців більше, ніж на початок року. У порівнянні з відповідним періодом минулого року вони зросли на 13 мільярдів карбованців, або на 17 процентів.

Водночас витрати населення на придбання товарів і оплату послуг (споживчі витрати) збільшилися на 18,9 процента і досягли 23,7 мільярда карбованців. При цьому рівень державних роздрібних цін на товари народного споживання зріс порівняно з першим кварталом минулого року на 13 процентів, а по продовольчих товарах (з урахуванням реалізації в державній торгівлі, магазинах міськкоопторгів, за **комерційними цінами** і на колгоспному ринку) — на 10 процентів. В умовах критичного становища на споживчому ринку значного розмаху набрала спекуляція. Одержана органами статистики інформація у березні 1991 року свідчить, що за цінами «чорного ринку», які в 2—12 разів перевищують державні роздрібні, можна придбати практично усі види продовольчих та непродовольчих товарів, починаючи з імпортного чаю, різних видів консервів та алкогольних напоїв і закінчуючи лікарськими препаратами та легковими автомобілями. Разом з тим у січні—березні промисловістю республіки вироблено товарів народного споживання, включаючи алкогольні напої, на суму 22,3 мільярда карбованців (у роздрібних цінах), що на 0,2 мільярда карбованців, або на один процент більше, ніж за відповідний період минулого року.

Вкрай загострилася продовольча проблема. Одна з причин цього та, що переважна більшість областей скоротила виробіток м'яса, тваринного масла і жирних сирів, продукції з незбираного молока, консервів, мінеральних вод, безалкогольних напоїв. Водночас поставки в загальносоюзний фонд м'ясопродуктів порівняно з першим кварталом 1990 року зменшилися на 84 тисячі тонн (46 процентів), молокопродуктів — на 155 тисяч тонн (47 процентів), яйцепродуктів — на 462 мільйони штук (82 проценти).

Критичне становище на споживчому ринку викликане не тільки загостреним дефіцитом практично всіх товарів, але й купівельним ажіотажем у зв'язку з очікуванням підвищення роздрібних цін. Населення намагалося придбати будь-які товари про запас, а також для подальшого їх обміну та перепродажу. Погано організовано роботу підприємств громадського харчування, дві третини приросту товарообороту яких досягнуто за рахунок зростання цін і збільшення реалізації алкогольних напоїв. Таким же шляхом одержано і приріст обсягу платних послуг.

Незадовільним у багатьох випадках залишається стан **навколишнього середовища.** У першому кварталі поточного року органами Укргідромету зафіксовано 40 випадків перевищення гранично допустимих концентрацій шкідливих речовин в атмосферному повітрі у 10 і більше разів в містах Комунарську, Красноперекопську, Лисичанську, Маріуполі, Рубіжному, Сєвєродонецьку та Харкові. На 47 водних об'єктах республіки зареєстровано 131 випадок високих рівнів концентрації забруднюючих речовин.

Кризові явища в економіці, соціальне напруження в суспільстві значною мірою зумовили **зростання злочинності** практично в усіх областях республіки. Протягом січня—березня зареєстровано 92,5 тисячі злочинів, або на 14,2 процента більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Збільшилася кількість пограбувань та розбійницьких нападів. Число крадіжок державного або громадського майна становить 13,4 тисячі, що на 20,8 процента перевищує показники першого кварталу 1990 року. Зафіксовано 33 випадки розкрадання зброї та боєприпасів. Росте злочинність серед неповнолітніх. Погіршилося становище із розкриттям злочинів. Разом з тим намітилася тенденція до зменшення кількості навмисних тяжких тілесних пошкоджень, згвалтувань і спроб згвалтування, навмисних убивств і замахів на вбивство. Зафіксовано менше випадків хуліганства, що підлягає кримінальному покаранню.

У складному становищі — **народногосподарський комплекс.** Обсяг **промислового виробництва** проти відповідного періоду минулого року знизився на 4 проценти, а продуктивність праці — на один процент. Спад випуску промислової продукції намітився в усіх областях. Головні причини: незабезпеченість матеріальними ресурсами через порушення господарських зв'язків, відсутність валюти для закупки сировини по імпорту, страйки в окремих галузях. До цього часу ще не завершено укладання договорів на 1991 рік. Станом на 15 квітня рівень їх укладання склав 93 проценти до обсягу продукції, що проектується до поставки.

У галузях **паливно-енергетичного комплексу** продовжує скорочуватися видобуток основних видів палива: газу, нафти, (включаючи газовий конденсат) і т. д. Внаслідок страйків, що відбулися у березні на п'ятій частині шахт, втрати вугілля склали 2,5 мільйона тонн. У цілому за перший квартал його видано на-гора на 8,6 мільйона тонн менше, ніж у минулому році, в тому числі коксівного — на 4 мільйони тонн. Скоротився обсяг первинної переробки нафти і виробництва основних продуктів з неї: автомобільного бензину, дизельного пального, паливного мазуту. Знижено виробництво основних видів продукції в **металургійному, хіміко-лісовому комплексах, машинобудуванні,** будівельній індустрії тощо.

Не забезпечує потреби народного господарства **агропромисловий** комплекс. У порівнянні з відповідним періодом минулого року **його** працівники значно менше виробили і продали державі продуктів тваринництва, скоротилася закупка парниково-тепличних культур, що негативно відбилося на роботі переробних підприємств, забезпеченні населення, передусім промислових центрів республіки, продуктами харчування. З відставанням ведуться весняно-польові роботи. На 22 квітня засіяно 7 мільйонів гектарів ярих культур, із них 6,6 мільйона по яровому клину, або 41 процент до плану. Село потерпає від недопоставок тракторних плугів, запчастин, мінеральних добрив.

У скрутному становищі перебуває **капітальне будівництво.** Підвищення цін на будівельні матеріали та перехід на договірні ціни викликали подорожчання будівництва, загострили проблему його фінансування, негативно вплинули на укладання договорів підряду, розширення обсягів робіт. Знижені, зокрема, темпи житлового та соціально-культурного будівництва. У порівнянні з першим кварталом минулого року введення житла зменшилося майже на 140 тисяч квадратних метрів, або на 10 процентів. Це сталося в 13 областях, Кримській АРСР та місті Києві.

Внаслідок спаду промислового виробництва і страйків шахтарів у першому кварталі поточного року обсяги перевезення вантажів **транспортом загального користування** зменшилися на 65 мільйонів тонн (11 процентів). Незадовільною залишається робота усіх видів пасажирського транспорту. Продовжуються зриви графіків руху поїздів, автобусів і літаків в усіх видах сполучення.

Підприємствами зв'язку надано населенню послуг на 221 мільйон карбованців, що на 17 процентів більше, ніж у першому кварталі 1990 року.

У січні—березні 1991 року 760 підприємств і організацій республіки брали участь у **зовнішньоекономічній діяльності,** ними поставлено на експорт продукції на 1,4 мільярда карбованців, що менше відповідного періоду минулого року на 2,6 мільярда карбованців. Водночас збільшилися поставки продукції на експорт для реалізації на вільно конвертовану валюту, вони становили 868 мільйонів карбованців. Основною статтею експортних поставок, як і раніше, залишається сировина, матеріали і товари народного вжитку, на які припадає 90 процентів загального обсягу експорту. Разом з тим зарубіжним партнерам недопоставлено продукції майже на 42 мільйони карбованців.

(УКРІНФОРМ).

СВЯТО «ГАЛИЧИНИ»

На древній галицькій землі, що з якогось часу стала вузлом політичних суперечностей, скромний ювілей — з дня виходу першого номера обласної газети Рад народних депутатів «Галичина» минув рік. І хоч часи на Західній Україні, як і скрізь у Союзі, тривожні (а суверенітет преси через відсутність паперу перетворюється в паперовий), для обласної журналістської організації це маленьке свято. «Галичина» стала першою альтернативною до комуністичної преси на Прикарпатті газетою, цілком і повністю віддавши своєї сторінки депутатам, учорашнім репресованим, найширшим верствам населення.

Шановна редакціє «Голосу України», ти знаєш, що таке для журналіста можливість висловити те, що думаєш. Свобода тим більше п'янить, чим вона однобокіша. Адже демократичні Ради теж не застраховані від помилок, а їх нам не завжди хочеться помічати. Та «Галичина», здається, зуміла їх уникнути: об'єктивний аналіз подій в області став надійною основою нинішнього авторитету. Тепер у газети понад 160 тисяч передплатників. Хоч рік тому, коли розділилися з комуністичною «Прикарпатською правдою», мали у 2,5 раза менший тираж.

І нині з висоти року головний редактор «Галичини» Богдан Галюк, його перший заступник Василь Назарчук, вся редакція, самокритично оцінюючи свою діяльність, бачать не тільки успіхи, а й прорахунки. У колективі йде інтенсивний процес пошуку, діалог з читачем стає дедалі насиченішим, цікавішим.

Малий, але досить промовистий факт: сотні трудових колективів, громад, новітніх організацій, десятки тисяч людей нині віддають свої посильні пожертвування на матеріально-технічне зміцнення газети, що вперше стала їхньою, народною.

З першим тебе ювілеєм, «Галичина»!

Василь ГОРДІЄНКО,
голова обласної Спілки журналістів.
Івано-Франківськ.

Експрес-новини

Міністр закордонних справ СРСР О. Безсмертних і держсекретар США Д. Бейкер зустрілися в Каїрі, щоб обговорити можливість проведення переговорів між Ізраїлем та сусідніми арабськими країнами. За словами держсекретаря, Саудівська Аравія та п'ять інших арабських держав дали згоду на ці переговори.

* * *

Президент США Д. Буш після звернення до нього уряду Бангладеш дав наказ міністерству оборони направити оперативні десантні частини для подання допомоги цій країні, населення якої постраждало після руйнівного циклону. Нині підтверджено число загиблих — воно дорівнює 140 тисячам чоловік.

Згідно з наказом президента командуючий Тихоокеанськими силами США генерал Ларсен направив у Дакку десантне з'єднання і десятки вертольотів, що доставлятимуть харчі людям, з якими немає іншого зв'язку, крім повітряного.

* * *

Учора в районі Хорватії Країна, який самостійно проголосив свою автономію, було проведено референдум щодо можливого приєднання до Сербії. Хорватські власті не визнають автономність Країни, а представник цієї республіки в Президії Югославії Месіч заявив, що такий референдум не є законним.

* * *

12 травня папа римський Іоанн Павло II прибув з Азорських островів до континентальної Португалії, там він відвідає Фатіму — священне місце, де, як вважає церква, 74 роки тому перед трьома дітьми-пастухами з'явилася Божа матір. Папу супроводжуватиме Люсія де Жесуш Сантуш — єдиний живий свідок появи Богоматері. Ця жінка зберігає так званий «третій секрет Фатіми» — одне з пророцтв Богородиці, яке ще ніколи не було обнародувано.

Лист з Берліна

ВІД ПЕРЕМОГИ... ДО ЗАЛЕЖНОСТІ

У пакеті німецько-радянських угод, що були підписані в минулому році, видатне місце займає договір, який стосується фінансування і виведення Радянських Збройних Сил з п'ятьох нових провінцій об'єднаної Німеччини (які раніше творили державну територію вже неіснуючої Німецької Демократичної Республіки). Західна група військ — така офіційна назва закордонного корпусу солдатів, офіцерів, їхніх сімей та цивільних службовців у Німеччині — найбільше військове з'єднання поза межами Союзу. Втім, інші такі групи (Північна у Польщі, Середня у Чехословаччині та Південна в Угорщині), які також повертаються додому, у порівнянні з армійськими частинами на німецькій землі набагато менші. Годі забувати, що в часи холодної війни і ворожнечі між двома військовими блоками — Варшавським Пактом і НАТО — Західна група виступала як головна сила так званого соціалістичного табору проти Заходу. У новій ситуації, після ідеологічної катастрофи та політико-економічного розпаду сталінсько-брежнєвської повоєнної формації і зникнення НДР, дальше перебування радянських військ, на тисячі кілометрів відірваних від своїх республік, стало нелогічним.

Але виведення такої масової армії — не проста справа. Німці зустріли з боку радянського командування низку вимог, переважно матеріального порядку. Ішлося про кошти на утримання військових частин до їх виведення з Німеччини, а також про побудову житла у тих місцевостях, куди радянські власті планують спрямувати солдатів і офіцерів разом з їхніми сім'ями для дальшої служби або переходу до цивільного життя. Змішана комісія розробила проект угоди, який згодом став основою для міждержавного договору по всіх пунктах. Відтоді, з жовтня минулого року, Західна група військ живе за німецькі гроші.

Згідно з підписаною угодою, німці були готові організувати для солдатів і офіцерів, що не залишаться в армії, різні професійні курси. Підготовка до цього вже йшла повним ходом, доки нове керівництво Західної групи не заявило, що відмовляється від попередніх домовленостей. У німецькому міністерстві оборони не знають причин такої зміни. Здогадуються тільки, що рішення прийнято не у військових, а в політичних інстанціях армії. Очевидно, що німці не будуть більше порушувати цього питання. Їм все одно, а за курси треба було б платити солідні гонорари викладачам. Отже, радянське командування легковажно змарнувало шанс для набуття солдатами — перед виведенням з Німеччини — солідної професії.

На порядку денному — справа планомірної ліквідації радянських гарнізонів, розташованих у всіх областях п'яти земель, себто у Бранденбургії, Саксонії, Тюрингії, Саксонії-Ангальт, Мекленбургії, а також у берлінській дільниці Карлсхорст. Донедавна ще не було точного плану усіх етапів виведення радянських військ до 1994 року. Тепер вирішено: першим містом, з якого виїдуть всі радянські підрозділи, стане Магдебург, останнім — Берлін.

Та виведення дивізій тісно пов'язане з програмою побудови житла. Німеччина зобов'язалася коштом побудувати у трьох республіках, а саме у Білорусії, Росії і Україні, 36.000 помешкань. Житлові та військові комплекси мають бути розташовані у вісьмох округах, при цьому найбільше тих комплексів передбачено для України. На території Білорусії заплановано 10 таких селищ, в Росії — 11, а на Україні — 17. Проте радянське командування вважає тепер, що цього не вистачить і що Німеччина має збудувати додатково ще 19.000 помешкань. Німці вислухали цю вимогу уважно, але досі не дали ніякої відповіді.

Щодо розміщення військових житлових осередків на Україні, то їхня географія і розміри передбачаються такими: найбільший має бути у Ізяславі Хмельницької області (1870 помешкань), на другому місці Широкий Лан біля Миколаєва — 1850 помешкань, на третьому — Кривий Ріг — 1500 помешкань. Далі в проекті такі назви і цифри: Харків — 1320, Дівички на Київщині — 1310, Черкаси — 1300, Яворів на Львівщині — 1270, Золотоноша — 1210, Кіровоград — 1210, Старокостянтинів — 1000, Багерове (Крим) — 850, Ніжин — 800, Великий Токмак — 520, Запоріжжя — 530, Володимир-Волинський — 600, Лебедин на Сумщині — 800, Сміла на Черкащині — 490 помешкань.

У зв'язку з цим виникає багато запитань. Передусім — звідкіля і чому така концентрація на Україні? І ще одне: чи парламент і уряд України дали згоду на нову дислокацію, чи центр запропонував німцям такий географічний план, не питаючи про згоду Києва?

Богдан ОСАДЧУК,
кореспондент «Голосу України».
Берлін.

Еврика!

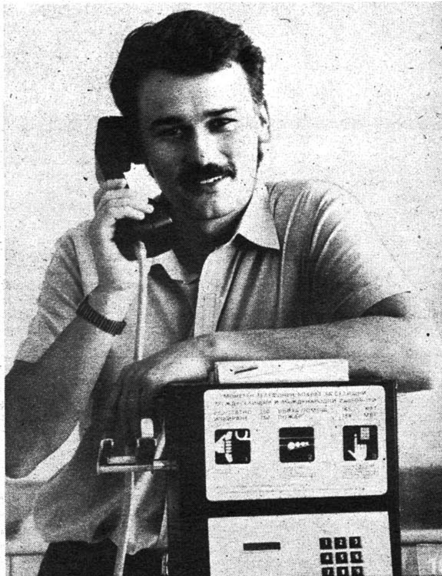
ДЕРЕВО ЛІКУЄ ВІД РАКУ

Речовина таксол, яку виробляють з кори тихоокеанського тиса, що росте у старих лісах на північному заході Америки, є потенційним препаратом для лікування раку. Перевірка, проведена в університеті імені Джонса Гопкінса, виявила, що при лікуванні таксолом хворих на рак яєчника розмір пухлини у 40 відсотках випадків зменшувався у два рази. Оптимістичні результати було одержано також при лікуванні таксолом раку шкіри та товстої кишки.

Цей препарат міг би пройти клінічні випробування, якщо його мали б у достатній кількості. З 1975 року було виготовлено лише 2,4 кілограма таксолу, що вистачить тільки для 2500 хворих. Один кілограм речовини коштує 200 тисяч доларів, а для його здобування необхідно дев'ять тонн кори, тобто для лікування одного хворого треба спилити 6—8 дерев.

Хоча препарат токсично впливає на будь-які клітини, він уражає переважно ракові.

Фотоінформація

Новий таксофон з мікропроцесором, який дає змогу викликати абонентів не тільки в містах країни, а й у столицях світу, буде виготовлено на заводах болгаро-радянської фірми «Інтерел».
Фото ТАРС.

Інформ-шоу

Не було б щастя...

Мексиканські власті б'ють на сполох: нині ніхто практично вже не в змозі чітко визначити кордони тамтешньої столиці. Її площа розповзається по карті країни, немов нафтова пляма по морських хвилях. Досить сказати, що населення Мехіко сягає 18 мільйонів чоловік, які проживають на гігантських просторах у дві з половиною тисячі квадратних кілометрів. Якщо цей процес триватиме й надалі, то столиця просто «поглине» значну частину сусідніх штатів країни.

Порівняння з нафтовою плямою декому здалося слушним, тож і вирішили «нейтралізувати» подальше зростання міста-мегаполіса у такий самий спосіб, як обмежують нафтові витоки із затонулого танкера. Йдеться про штучну локалізацію небажаного новоутворення. У морі — спеціальними бонами, а щодо Мехіко — так званими екологічними бар'єрами. Зелені масиви, які з часом виростуть на околицях Мехіко, не тільки стабілізують його масштаби і заважатимуть неконтрольованій забудові, а й виконуватимуть роль «зеленого фільтра» від тамтешнього смогу.

Якщо будете в Малайзії...

...то обов'язково купіть собі книгу «Малайзійські звичаї та етикет. Практичний довідник». Це перше видання на таку тему, де йдеться про правила поведінки під час спілкування з представниками трьох основних національних громад — малайців, китайців та індійців. Автор книги Нур Айні — дочка відомого дипломата та жінка одного з синів султана штату Перміс — визнаний експерт у цій галузі. Але навіть їй довелося звертатися за порадами до своїх друзів різних національностей.

Хоча до більшості невдалих вчинків з боку іноземців тут ставляться терпляче, знання місцевого побуту викликає особливу повагу і симпатії. І дуже допомагає встановити взаєморозуміння. Бо, наприклад, «для людини зі сходу голосна відрижка — це спосіб показати, що їй дуже сподобалося ваше пригощання. І як можна насолоджуватися супом, якщо не сьорбати його з ложки?» — не без гумору пише Нур Айні Амір.

І ще декілька порад:

1. Завжди знімайте взуття перед тим, як зайти до хати малайзійця, навіть якщо вам запропонують не роззуватися.

2. Ні при яких обставинах не торкайтеся голови свого малайзійського знайомого.

3. Ніколи не користуйтеся вказівним пальцем, щоб привернути до чогось увагу. Складіть кисть у «м'який кулак» і вказуйте великим пальцем, який накриває інші.

4. У колі малайзійців ніколи не користуйтесь лівою рукою, особливо за столом. Навіть якщо ви лівша, це вас не виправдовує.

5. Запрошуючи малайзійців до гостей, поцікавтесь, яку релігію вони сповідують, бо мусульмани не вживають свинину і алкоголь, більшість індуїстів — вегетаріанці, а решта не їсть яловичину.

Мундир для Котигорошка

(Закінчення. Початок на 1-й сторінці)

У святах воєнної слави будь-якого народу завжди є красивий смуток: кожному учасникові здається, що він святкує не стільки за себе, скільки за іншого.

І він намагається бути хоч трохи кращим, ніж є.

В цьому — щось від хорошої, шляхетної гри.

Можливо, через те оці свята так люблять діти.

І, можливо, заради самих дітей варто святкувати такі дні.

На знімках — 9 травня 1991 року в Києві.

Зранку, як і заведено, було покладання квітів до могили Невідомого солдата.

Квіти принесли різні люди — від державних мужів України до зовсім малих Котигорошків.

Затим була хвилина мовчання.

А трохи згодом по Хрещатику пройшли ветерани.

Там і зустрілися оці двоє — Анатолій Миколайович Чугунов і Віталій Кольцюк. Перший пішов на фронт добровольцем, коли мав за плечима 16 років. Захищав Київ. У дев'ятнадцять вже командував ротою, пройшов з боями половину Європи. Другий — юний сержант, котрий не нюхав пороху. Такі зустрічі можли- і раз на рік — сходяться не двоє чоловіків різних поколінь, а двоє солдатів в однакових мундирах, мундирах, що належать не лише їм, а й нашій з вами славній і гіркій історії.

Фото Миколи КОЗЛОВСЬКОГО та Сергія КОВАЛЬЧУКА.

Юрій СЛИВКА

Олександр ЗАЙЦЕВ

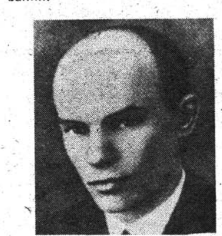
ІСТОРІЯ КПЗУ: СПРОБА НОВОГО ОСМИСЛЕННЯ

Писати про Комуністичну партію Західної України в 1991 році — досить важка справа. Адже комуністичний рух, складовою частиною якого була КПЗУ, нині зазнає краху у всьому світі. І дослідник, який звертається до його історії, не може обійти питання: які причини в історичному минулому комунізму призвели до його нинішнього краху? Дотеперішня радянська історіографія не дає відповіді на це запитання. Як це не парадоксально, незважаючи на гігантське море літератури з історії комуністичного руху, її треба писати заново.

ЗАМОРА Федір Павлович. Делегат І галицько-буковинської комуністичної конференції. З 1920 року голова і водночас завідуючий відділом народної освіти Тернопільського повітового ревкому. Член Всеукраїнського комітету сприяння вчителям. 13 серпня 1937 року разом з дружиною безпідставно заарештований і страчений.

ЗАТОНСЬКИЙ Володимир Петрович. Голова Галревкому. Голова Політбюро ЦК КПСГ. Після громадянської війни на партійній, радянській, науковій роботі. Академік АН УРСР. Репресований.

ОЛЕКСЮК Мирон Йосипович. Секретар Львівського підміського комітету КПЗУ, секретар окружкому партії в Стрию. Член І КПЗУ та ЦК «Сельробу». В повоєнні роки на партійній та господарській роботі. Обирався депутатом Верховної Ради УРСР.

ТЕСЛЮК Михайло Михайлович. Член ЦК КПСГ. Під час внутріпартійної кризи в КПЗУ відстоював позиції «більшості» членів ЦК, яку необгрунтовано було звинувачено в «перманентній» зраді. В 1934 році репресований. Після XX з'їзду КПРС реабілітований. Автор книги спогадів «У боротьбі за возз'єднання».

ІСТОРІЯ КПЗУ викликає підвищений інтерес через те, що ця партія стала однією з перших жертв тоталітарного режиму, породженого більшовизмом. Крім того, в ній рано виявився такий феномен політичної теорії і практики XX століття, як націонал-комунізм, який уже тоді прийшов до непримиренного конфлікту із сталінським «імпер-комунізмом». Це дає підстави розглядати діяльність КПЗУ в контексті українського національного руху.

Не претендуючи на повне переосмислення історії КПЗУ, автори даної статті вирішили спробувати глянути на неї без апологій, але й без негації як політичної організації.

Як і інші комуністичні партії Європи, КПЗУ виникла з лівого крила соціал-демократичного руху на хвилі тих подій, які пробудила Жовтнева революція в Росії. Значним етапом на шляху її створення стало заснування Інтернаціональної революційної Соціал-демократії (ІРСД, варіант назви — Інтернаціональна революційна соціал-демократична молодь). Щодо часу виникнення останньої в різних авторів є розбіжності. За версією колишнього члена ІРСД Романа Кузьми (Турянського) група з такою назвою сформувалася в 1915 році. Інший її діяч Роман Роздольський пізніше згадував, що організація почала діяти в 1916 році під назвою «Драгоманівка», а назву ІРСДМ прийняла лише навесні 1918 року.

У всякому разі, Інтернаціональна революційна соціал-демократія виникла в Галичині в роки першої світової війни, коли соціалістичні партії II Інтернаціоналу поділилися на два протилежні табори — так, званих соціал-патріотів та інтернаціоналістів. ІРСД була близька до лівого крила інтернаціоналістів, її антивоєнна позиція формувалася під впливом К. Лібкнехта і Р. Люксембург. У ставленні до війни вона різко розходилася з чільними українськими партіями Галичини, які підтримали уряди Австро-Угорщини і Німеччини, сподіваючись з їхньою допомогою визволити Україну з-під гніту російського царату. ІРСД гостро критикувала австрофільську орієнтацію галицьких політиків, засуджувала українських січових стрільців, які воювали у складі австрійської армії.

У той час, як вимоги поміркованих галицьких політиків не сягали далі автономії Східної Галичини в межах Австро-Угорщини, ІРСД в червні 1917 року висловилася за приєднання Галичини і Буковини до Великої України. Водночас вона відкидала гасло самостійності України. На початку 1918 року в органі ІРСД «Вісник Драгоманівської організації» з'явилася стаття «Самостійництво чи федерація?». «Ідеалові самостійної України, — говорилося в статті, — мусимо протиставити ідеал східноєвропейської федерації... Національна держава є тепер анахронізмом... Народи Росії, тої великанської світової імперії, мусять дружним натиском на правительство вибороти собі автономію й заснувати федеративну, демократичну республіку, східноєвропейський інтернаціонал. Приналежність до такої республіки далеко корисніша від самостійної України під всіма оглядами...» Тут відчувається вплив федералізму Михайла Драгоманова. Це не дивно з уваги на те, що ІРСД походила з молодіжних гуртків, які сповідували вчення цього видатного українського соціаліста. В той час подібні погляди поділяло багато лідерів українського національного руху, в тому числі Михайло Грушевський, Володимир Винниченко та інші, аж поки наступ військ Радянської Росії на Українську Народну Республіку не завдав смертельного удару федералістським настроям.

Надії на остаточне розв'язання українського питання галицькі інтернаціоналісти пов'язували із всеєвропейською пролетарською революцією і майбутнім злиттям націй у всесвітній пролетарській державі. Таким чином, ІРСД поділяла ілюзії тогочасної лівої соціал-демократії, яка нетерпляче чекала світової революції.

ІРСД була єдиною організацією Галичини, яка привітала в своєму пресовому органі Жовтневу революцію. Разом з тим вона підтримала українську Центральну Раду, схвально відгукнулася на діяльність Грушевського та Винниченка. Похід радянських військ на Київ у січні 1918 року викликав розходження у проводі організації, в результаті «Вісник Драгоманівської організації» висловився на підтримку Центральної Ради, називаючи більшовицькі війська не визвольною, а окупаційною силою.

Отже, ІРСД не можна ототожнювати з більшовизмом. Проте саме з ІРСД вийшли майбутні видатні діячі КПЗУ: Осип Крілик (Васильків), Роман Кузьма (Турянський), Михайло Теслюк (Ернест), Мирон Заячківський (Косар), Андрій Баб'юк (Ірчан), Володимир Огоновський, Роман Роздольський (Прокопович), Ізидора Волощак та інші. З цього приводу у 1928 році X Пленум ЦК КПЗУ зазначав: «Історичним фактом є те, що основне ядро КПЗУ... вже у 1915—1918 рр. уконституювалося як окрема підпільна партія під назвою Інтернаціональна революційна соціал-демократія». З цим можна погодитися, хоча слово «партія» — явне перебільшення.

У листопаді 1918 року Галичину охопила національно-визвольна революція, яка призвела до утворення Західноукраїнської Народної Республіки. ЗУНР вела війну за своє існування з молодою Польською республікою, яка теж претендувала на Галичину. Багато майбутніх членів КПЗУ опинилися в лавах Галицької Армії, серед них сотник Букшований, стрільці О. Крілик, М. Теслюк, Ф. Трач, І. Вантух, М. Олексюк та чимало інших. Участь у національно-визвольних змаганнях, без сумніву, накладала відбиток на формування їхніх політичних поглядів.

Характерно, що ІРСД, попри своє опозиційне ставлення до галицького політичного проводу, уникала виступів проти уряду ЗУНР Євгена Петрушевича і ставала, по суті, на його підтримку. Так, у грудні 1918 року на нараді в Тернополі, коли члени ІРСД Біленький і Небилович запропонували створити опозиційну Комуністичну партію Східної Галичини, більшість наради відхилила цю пропозицію, вважаючи, що «виступ проти політики Петрушевича в умовах польсько-української війни прискорить лише окупацію Галичини польськими військами».

Однак не всі ліві соціалісти поділяли таку позицію. Наприкінці 1918-го на початку 1919 року в Бориславі, Дрогобичі, Стрию виникали перші комуністичні групи. Однією з таких груп стала організація «соціалістів-комуністів» у Дрогобичі, керована Василем Коцком, Григорієм Михацем та Іваном Кушніром. Імовірно, що вона була пов'язана з більшовицькими військовими колами Радянської України. У квітні 1919 року «соціалісти-комуністи» підняли повстання в Дрогобичі проти ЗУНР з метою встановлення радянської влади. В радянській історіографії цей виступ нерідко характеризувався як «могутнє повстання дрогобицького пролетаріату». Насправді він не здобув підтримки мас і за кілька годин був придушений. Іван Кушнір загинув у зіткненні з військами ЗУНР. Інші організатори Дрогобицького повстання згодом стали членами КПЗУ.

Крім ІРСД та українських комуністичних груп промислових центрів Галичини участь у створенні комуністичної партії взяли ліві члени Єврейської соціал-демократичної партії і Поалей-Сіону («Робітники Сіону» — єврейська робітнича організація, що намагалася поєднати сіонізм з соціалізмом). З цих кіл вийшли майбутні діячі КПЗУ Мойсей Мандель, Натан Шапіро (Сухий), Леон Пастернак та інші.

Важливу роль у створенні Комуністичної партії Східної Галичини зіграли посланці зі Східної України, причому найбільшу активність виявляли не більшовики, а ліві українські есери-боротьбисти (партія, що виникла в 1918 році внаслідок розколу Української партії соціалістів-революціонерів, з серпня 1919 року стала називатись Українською комуністичною партією боротьбистів). IX конференція КПЗУ (1928 р.) називала боротьбистів поряд з ІРСД серед попередників партії. Боротьбисти діяли в союзі з більшовиками, але відрізнялися від них насамперед вимогою повної незалежності України. У 1920 році більшість боротьбистів вступила до КП(б)У.

У лютому 1919 року в Станіславі відбулася перша крайова партійна конференція, на якій було проголошено Комуністичну партію Східної Галичини. (Історик О. Карпенко доводить, що це була не конференція, а перший установчий з'їзд партії). Головну роль у скликанні і проведенні цієї конференції (чи з'їзду) відіграли боротьбисти Микола Христовий, Михайло Яловий і Карло Саврич (Максимович). Останній був обраний першим секретарем ЦК КПСГ. У конференції брав участь і представник КП(б)У — Василь Сірко, родом з Галичини, як і Максимович.

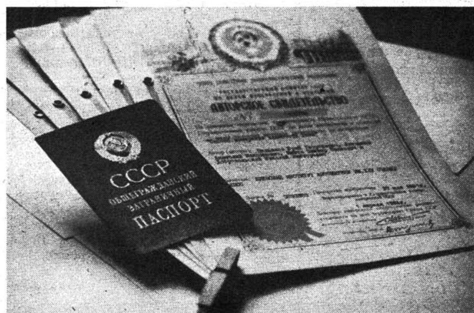
Факт, що біля КПЗУ стояли боротьбисти — не випадковий. Можна погодитися з думкою польського історика Я. Радзейовського, який писав: «Правдоподібно, що комунізм у боротьбистському, а отже «суто українському» виданні, ще недавно селянський (есерівський), на першому етапі більше відповідав ментальності галицьких українців з лівими настроями». Згодом КПЗУ підтримувала тісні зв'язки з колишніми боротьбистами в керівництві КП(б)У, особливо з Олександром Шумським.

Лютий 1919 року прийнято вважати датою виникнення КПЗУ. Але фактично партію тоді створити не вдалося — Максимович та деякі інші учасники станіславської конференції були незабаром заарештовані контррозвідкою ЗУНР. Зрештою, прив'язка створення партії до якоїсь конкретної дати потрібна хіба що для святкування ювілеїв, для історика ж достатньо констатувати, що процес формування КПЗУ був тривалим і охоплював 1919—1923 рр., станіславська конференція стала першим кроком у цьому процесі.

У 1919 році Галичина привертає все більшу увагу більшовиків. У Росії і на Радянській Україні в цей час перебувало чимало колишніх військовополонених і біженців зі Східної Галичини, які під час першої світової війни були вивезені до Туркестану та інших місць. Тепер багато хто з них воював у Червоній Армії, вступав до більшовицької партії. Інші галичани пройшли складний шлях політичної еволюції в Українській Галицькій Армії (УГА), яка після поразки в українсько-польській війні спочатку допомагала С. Петлюрі проти більшовиків, потім опинилася у військах Денікіна, а на початку 1920 року перейшла на бік радянських військ і стала називатися Червоною Українською Галицькою Армією (ЧУГА). Галицькі комуністи на території УРСР і РРФСР утворювали свої організації і комітети, які намагалися встановити зв'язок з прорадянським підпіллям у Галичині. Велике сприяння цим комітетам надавали РКП(б), КП(б)У і Комінтерн, які розраховували з їхньою допомогою експортувати в Галичину соціалістичну революцію.

(Далі буде).

«ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ПОБИТТЯ» В ДОМАШНІХ УМОВАХ

Колись Віктор Некрасов у «Маленькій печальній повісті» признався, що краще любити батьківщину на чужині, ніж ненавидіти її все життя вдома. На жаль, у нашій країні дедалі ширшає коло його однодумців. А інтелектуальний відтік за кордон стає звичайним явищем.

Виїхали... Виїздять... Виїдуть... Кандидати наук. Професура. Науковці із світовими іменами. Як, наприклад, талановитий київський учений Осиновський. Нині його колишні колеги називають це ім'я з якоюсь печальною гордістю, адже у світовій науці навіть існує таке поняття, як «метрика Осиновського». Або талановитий кібернетик Френкель. Через його звільнення «за кордон» Науково-дослідний інститут периферійного устаткування Міністерства радіопромисловості СРСР «втратив» цілий напрям у галузі електронно - обчислювальної техніки, який з величезними зусиллями вдалося відновити лише через рік. І то на куди нижчому рівні.

Довгий реєстр, напевне, можна було б скласти з тих, хто залишив батьківщину в розквіті творчих сил і хто збирається найближчим часом вирушити на пошуки кращої долі в інші світи. Їдуть люди з погано облаштованої країни. Їдуть від злиднів. Хоч не завжди й солодкий цей довгожданий ковток свободи. Якщо вірити американському журналу «Сайєнс», то однією з найбільших проблем нинішнього року він вважає «масове інтелектуальне побиття» вчених-емігрантів з Радянського Союзу. За його даними, нині в США близько двох тисяч радянських учених-біженців рівня докторів наук. Мовний бар'єр —

Зайві таланти

найменша проблема з усіх труднощів. Їх пригнічує комплекс неповноцінності через «не американську» освіту, брак «капіталістичного» досвіду життя, жорсткі, навіть жорстокі, умови конкуренції. Але найбільше їх гнітить те, що вони... надто освічені. Професор - таксист, доцент-вигулювач собак — трапляються й такі випадки.

Нерідко поважний титулований науковець, який прибув до Америки з Радянського Союзу без попередніх запрошень престижних фірм, вражає безпомічністю. Шукаючи роботу, він вважає «непорядним» звертатися відразу до кількох інстанцій, а якщо отримує стандартне повідомлення з наукового закладу, де визначається його висока професійна кваліфікація, але вказується на відсутність вакансій, він припиняє подальші пошуки роботи і... «чекає дзвінка».

Закони «потойбічного» наукового світу жорсткі. В Берлінському Вільному університеті мені розповіли про новий «спортивний» тип ученого, який останнім часом сформувався на Заході: високопрофесійний, меткий, скупий на інформацію, постійно готовий до дії, конкуренції.

У підприємливих капіталістів шлях від ідеї до виробництва максимально короткий — швидше впровадиш, матимеш прибутки. Звичайно, доводиться ризикувати. Фірма «Дженерал моторс», наприклад, використовує у виробництві прилади, які ще проходять останні випробування в лабораторіях.

У нас же впроваджувати нове — це означає добровільно потрапити в лабети суцільних проблем. Хоч, на перший погляд, все ніби-то прекрасно: є той, хто може розробити, є той, кому це потрібно. В гіпотетичному впровадженні проглядає щось схоже на ринок, про який нині так багато говорять. От коли б ще гроші в замовника були «зайві» для фінансування робіт!

Ось один класичний приклад марнотратства і зневаги до прикладної науки, про який розповіла кандидат фізико - математичних наук з Київського політехнічного інституту Наталя Шиманська. И досі завершуються нічим титанічні зусилля вчених по впровадженню розробки знесолення води методом зворотного осмосу. Компактна установка, що може бути розміщена в будь-якому приміщенні, цілодобово цідить воду, позбавляючи її за один цикл дев'яноста відсотків шкідливих домішок. Установка може на молекулярному рівні «відціджувати» й радіонукліди. Для цього розроблено технологію виготовлення пустотних волокон, не гірших, ніж «там». Собівартість одного кубометра очищеної цим способом води становить 30 копійок. Такі витрати по кишені навіть молочнотоварній фермі, яка, впровадивши установку, могла б знизити рівень радіоактивності молока. Актуально? Немає сумнівів. Але, крім ентузіастів з Інституту хімії води АН УРСР та Київського політехнічного інституту, ця розробка нікого не цікавить. Навіть за наявності державної програми по Чорнобилю. І таких прикладів безліч.

Що це, коли не «інтелектуальне побиття» в домашніх умовах?

Як наслідок такого ставлення до праці вчених — тисячі заяв-анкет науковців, які бажають стати емігрантами. Бо «там», розповідають, уміють поважати талант. Отож, нерідко можна зустріти біля амбасад США, Німеччини, Австралії, Нової Зеландії зневірених кандидатів і докторів наук, які везуть свої ідеї на чужину, бо на Батьківщині вони нікому не потрібні.

Здається, у нашій країні кожне відродження страждало надмірною освіченістю своїх пророків. Їм немає місця у Вітчизні, і вони їдуть у чужі краї. Десь там, на віддаленому порядку денному парламенту республіки,— обговорення законів про в'їзд і виїзд, про інтелектуальну власність. Ми, як завжди, запізнюємось. А тим часом лише в американському посольстві в Москві кожного місяця отримують статус біженців сотні вчора ще радянських математиків, фізиків, біологів, економістів... Чи буде кому виконувати ті закони завтра?

Катерина КІНДРАСЬ,
спеціальний кореспондент «Голосу України».
Фото Сергія КОВАЛЬЧУКА.

Американський журнал «Сайєнс» однією з найбільших проблем нинішнього року вважає «масове інтелектуальне побиття» вчених-емігрантів з Радянського Союзу. За його даними, нині в США близько двох тисяч радянських учених-біженців рівня докторів наук. Мовний бар'єр — найменша проблема з усіх труднощів. Їх пригнічує комплекс неповноцінності через «не американську» освіту, брак «капіталістичного» досвіду роботи, але найбільше їх гнітить те, що вони... надто освічені.

РОЗКІШ ЧИ НЕОБХІДНІСТЬ?

На часі створення незалежного від Союзу Держстандарту України. Безсумнівно, національна промисловість повинна мати національну стандартизаційну систему. Так ведеться в усьому цивілізованому світі. Наприклад, Папуа — Нова Гвінея має свою Національну Раду зі стандартизації, (до речі, ця держава за технічним рівнем інформатизації суспільства посідає 60 місце у світі. Ми — 61). Чому б і Україні не дозволити собі такої розкоші?

Здається, вже потроху вляглися пристрасті навколо мовних проблем. Проте мали рацію прихильники українського відродження, міркуючи, що тільки тоді мова повернеться до сімейства повноцінних європейських, коли нею «заговорить» техніка, наука, виробництво. І що ж? Більше року діє Закон про мови в Українській РСР, але значних змін у фактичному статусі української мови не відбулося. Звичайно, наївно було б сподіватися іншого перебігу подій. Не для того і не з таким розмахом провадилася великодержавна політика, спрямована на утворення нової історичної спільноти людей.

Але то все в минулому, з якого, щоправда, маємо деякі цікаві спостереження. Чи не найцікавішим з них є, наприклад, таке. Державна підтримка якоїсь мови за короткий час значно розширює царину її застосування. Мається на увазі не тільки і не стільки декларування державними мужами свого прихильного ставлення до мови, скільки створення відповідних державних структур та відповідного державного фінансування, які б забезпечували їй реальну підтримку. Наприклад, така поважна організація, якою є Держстандарт СРСР, що фінансується з союзного бюджету (отже, і за рахунок України),

Життя і слово

забезпечила повноцінне функціонування російської мови у сферах науки та техніки з допомогою державної системи стандартизації. І це, звісно, підтверджує панівне становище російської мови навіть для республіканських стандартів.

Саме такої підтримки потребує й українська мова. Цілком зрозуміло, сучасні мови розвиваються, головним чином, у зв'язку з розвитком матеріального виробництва, і, якщо цей зв'язок уривається, то таку мову можна вважати приреченою. Тут навіть вища освіта не врятує.

Ось найсвіжіший приклад. Молодий спеціаліст після захисту диплома українською мовою у Львівському політехнічному інституті влаштовується працювати на київський завод. І перший в його інженерному житті графік повірки приладів, складений ним рідною мовою, не приймається, тому що «придется всю документацию переделывать». Та де вже там київський завод, коли Івано-Франківський «Позитрон» ще в 1989 році, а Львівський «Електрон» в 1990 році, не переконавши свої рідні бюро технічної документації, даремно зверталися до територіального (Українського республіканського) управління Держстандарту в Києві і його вищої інстанції в Москві. Бо, мовляв, у існуючих стандартах на технічну документацію не передбачено україномовного варіанта.

Здавалося б, проблема полягає в тому, щоб розробити такий варіант, починаючи зі стандартів на технічну термінологію, затвердити як республіканські і контролювати їх впровадження. Насправді все набагато складніше.

Цілком зрозуміло, що Союз не фінансуватиме ці роботи по лінії свого Держстандарту. Отже, така робота буде доцільною лише в тому разі, якщо промисловість України належатиме її справжньому власникові — українському народові. Бо годі собі уявити, щоб ці стандарти мали якесь застосування на підприємствах союзного підпорядкування.

На часі створення незалежного від Союзу Держстандарту України. Безсумнівно, національна промисловість повинна мати національну стандартизаційну систему. Так ведеться в усьому цивілізованому світі.

Сергій КОВАЛЕНКО,
кандидат технічних наук;
Надія ДЕНИСЮК,
інженер Київського політехнічного інституту.

Розробки, винаходи, відкриття

«ЗЕНІТ» У НЕБІ АВСТРАЛІЇ

У науково-виробничому об'єднанні «Південний машинобудівний завод» (Дніпропетровськ) ще вчора про космічні ракети і супутники, що їх розробляють і складають у цехах підприємства, говорили пошепки. І тільки по цей бік прохідної. Нещодавно конструкторський колектив НВО раптом дуже високо оцінили і по той бік кордону — на Європейській конференції з питань аероскопічної техніки, що відбулася в Бонні.

Ракетоносієм «Зеніт», дітищем науково-виробничого об'єднання, зацікавилися зарубіжні фірми, а уряд Австралії ухвалив рішення про спорудження на півночі країни космодрому для комерційних запусків супутників Землі за допомогою «Зеніту». Очевидно, перша ракета виведе звідси корисний вантаж на навколоземну орбіту в 1995 році. Іноземців зацікавили не тільки технічні дані нового аерокосмічного механізму. «Зеніт» — екологічно чистий ракетоносій.

(За матеріалами журналу «Наука і суспільство»).

14 травня минає 120 років від дня народження українського письменника і громадського діяча Василя Стефаника.

«МАРІЯ» НАПИСАНА 1916 РОКУ У ВІДНІ, КУДИ ДОЛЯ ЗАКИНУЛА ПИСЬМЕННИКА В ЦЕЙ ПЕРІОД. ЦЕ БУЛА ДРУГА НОВЕЛА, СТВОРЕНА ПІД ГЛИБОКИМ ВРАЖЕННЯМ ВОЄННИХ ПОДІЙ. ПЕРША З НИХ («ДІТОЧА ПРИГОДА») МАЛА ЗАГАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНИЙ ЗМІСТ, РОЗКРИВАЛА ТРАГІЗМ ВІЙНИ, ЯКА НЕСЛА РУЇНУ І СМЕРТЬ. НОВЕЛА «МАРІЯ» ВІДКРИВАЛА НОВИЙ ІДЕЙНИЙ ГОРИЗОНТ ТВОРЧОСТІ СТЕФАНИКА — НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ.

СЬОГОДНІ, НАРЕШТІ, МОЖЕМО СКАЗАТИ, ЩО СТЕФАНИК ЯК ПИСЬМЕННИК І ГРОМАДЯНИН ЦІЛКОМ СВІДОМО ВИКОНАВ СВІЙ ПАТРІОТИЧНИЙ ОБОВ'ЯЗОК, СТВОРИВШИ НОВЕЛИ «МАРІЯ» І «СИНИ», ЩО ГЕРОЇ ЦИХ ТВОРІВ — НЕ СЛІПЕ ЗНАРЯДДЯ В РУКАХ ЯКИХОСЬ ПОЛІТИКАНІВ, НЕ ОБУРЕНІ «НАЦІОНАЛІСТИЧНОЮ ПРОПАГАНДОЮ», А ОСВІТЛЕНІ ВИСОКОЮ ІДЕЄЮ СЛУЖІННЯ РІДНОМУ НАРОДОВІ, СВІДОМО СТАЮТЬ НА ШЛЯХ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ ЗА ЙОГО КРАЩЕ МАЙБУТНЄ.

Федір ПОГРЕБЕННИК

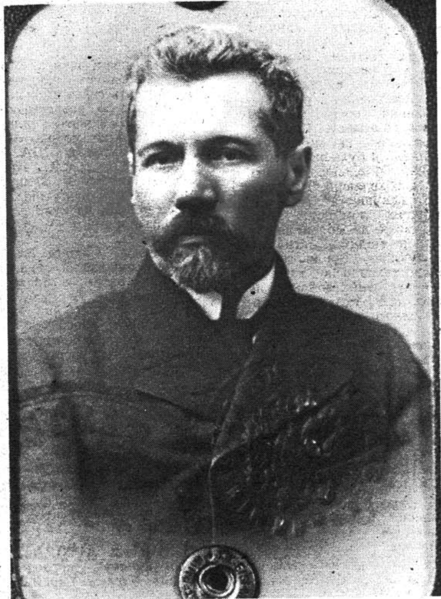
СТЕФА
«МАРІЯ

МАРІЯ - Богородиця дала єдиного сина, який приніс своє життя в офіру людям.

Стефаникова Марія втратила трьох синів і чоловіка...

Та, перша, оточена німбом матері-страдниці, її знає й шанує весь християнський світ.

Стефаникова Марія — також страдниця. Її серце зігріте любов'ю не лише до синів, а й до України. Але й досі вона не піднята на ту ідейно-художню висоту, яку повинна зайняти в галереї образів жінок-героїнь, створених визначними українськими митцями. Більше того, у жодному з радянських видань творів письменника

згадана новела не друкується у повному обсязі: Свавільно опускаються фрагменти тексту, на місці яких у кращому разі замість живої думки стоять мовчазні три крапки...

* * *

Настають часи, коли всі, кому дороге наше минуле, сучасне і майбутнє, хто над усе шанує правду і справедливість, хто вболіває за об'єктивне висвітлення історично-духовного розвитку нашого народу, повинні все зробити, щоб очистити нашу культуру від вульгарно-соціологічного намулу, наше письменство від накипу фальшу, свідомої брехні, несправедливих, однобічних оцінок і характеристик, що стосуються як багатьох письменників, так і цілих періодів історії нашої культури, зокрема літератури.

У своїх роздумах над Стефаниковою «Марією» роблю спробу підійти до оцінки цього шедевру з нових позицій, маю намір розкрити глибокий патріотично-визвольний характер згаданого твору, що разом із новелою «Сини» складає могутню національну дилогію.

«Марія» народилася у загравах першої світової війни, коли зі всією гостротою постало питання про дальшу долю українського народу, розділеного кордонами двох монархій, які вели між собою криваву війну. Наддніпрянські українці змушені були в складі царської армії воювати проти своїх братів-галичан. Дві монархії, два царських трони, два хижі орли — як символи влади згаданих монархій. Але історично склалося так, що уряд Австро-Угорщини, в силу певних умов саме в період першої світової війни з більшою увагою почав прислухатися до національно-культурних прагнень тієї частини українського народу, яка була під його зверхністю. Так виникають (у складі австро-угорської армії) українські військові формування — Січові стрільці. До них пішов цвіт тодішньої міської і сільської патріотичної молоді, щоб своєю кров'ю освятити волелюбні прагнення народу. Вони, українські січові стрільці, після славного запорозького козацтва, стали тим національно-визвольним ферментом, що збудив до життя приспані сили народу. Всі видатні українські письменники — свідки тих історичних подій — залишили художні твори, присвячені цим історичним подіям (Марко Черемшина, Андрій Чайковський, Мирослав Ірчан, Микола Матіїв-Мельник, Богдан Лепкий та інші).

Як Стефаник ставився до національно-визвольного руху в Галичині й на Наддніпрянській Україні? З великою симпатією, пов'язуючи з історичними подіями — утворенням ЗУНР та УНР — свої надії на духовне відродження народу, возз'єднання його земель. «Хочемо працювати на своїй землі, поритій гранатами та кров'ю обтеклій, і сподіваємося, що успіх буде, бо нарід наш серед гуку гармат охрестився», — сказав письменник 28 серпня 1917 р. у Снятині на зборах селян-хліборобів. «На Україні, на Сході, в найбільшій величі встає новий світ. Звідти йде до нас світло для нашого розвою», — врочисто проголосив Стефаник 7 листопада того ж року в Снятині. Зрештою, Стефаник, як народний делегат від Західно-української Народної республіки 19 лютого 1919 року брав участь у всеукраїнському національному святі — відзначенні Дня Злуки земель двох частин України.

Всі героїчні й трагічні події в історії нашого народу даного періоду своєрідно переломлювалися у душі письменника, знаходили мистецьке втілення в його творах.

«Марія» написана 1916 року у Відні, куди доля закинула письменника в цей період. Це була друга новела, створена під глибоким враженням воєнних подій. Перша з них («Діточа пригода») мала загальногуманістичний зміст, розкривала трагізм війни, яка несла руїну і смерть. Новела «Марія» відкривала новий ідейний горизонт творчості Стефаника — національно-визвольний. Ризиковано і небезпечно раніше було розглядати згадані твори саме через те, що становить їх серцевину. Акцентувалася увага на трагічному аспекті «Марії» і «Синів», наголошувалося на «антивоєнному» спрямуванні цих творів і лише окремі з дослідників глухо говорили: Марії, цій матері-страдниці, «уже не чужі патріотичні почуття, що прийшли до неї з любов'ю до рідних синів». Сьогодні, нарешті, можемо сказати, що Стефаник як письменник і громадянин цілком свідомо виконав свій патріотичний обов'язок, створивши новели «Марія» і «Сини», що герої цих творів — не сліпе знаряддя в руках якихось політиканів, не обурені «націоналістичною пропагандою», а освітлені високою ідеєю служіння рідному народові, свідомо стають на шлях визвольної боротьби за його краще майбутнє. І селянка Марія, і старий хлібороб Максим благословляють своїх синів, вірять у торжество тих ідей, за які вони віддали своє життя.

Новела «Марія» має всі притаманні Стефаникові художні прикмети. Емоційна, образно-експресивна мова. Монологи-роздуми Марії чергуються з авторськими відступами. В центрі твору — образ Марії, її внутрішні переживання. Напружений внутрішній світ героїні розкривається на тлі тривожної воєнної атмосфери: «Далеко за горами ревіли гармати, палали села, а чорний дим розтягався змієм по синьому небі і шукав щілин у блакиті, щоби десь там обмитися від крові і слузи.

За її плечима дрижали вікна за кожним гарматним громом. А може, там і її сини, може, вже закуталися в білий рантух снігу, і кров біжить із них і малює червоні квіти».

Яка сила у змалюванні узагальнюючої страшної сили війни!

Письменник застосовує далі ретроспективний принцип відображення подій: йде сповнена високої художньо-емоційної напруги оповідь (внутрішній роздум-монолог) про те, як Марія разом з чоловіком викохувала своїх синів, послала до школи, перейнялася їхніми надіями і сподіваннями. Гей, гей, скільки-то таких сільських матерів прагнули вивести в люди своїх дітей, стали їм великою моральною опорою. Вдумаймось у слова письменника, за якими ціла історія мук, страждань, а водночас і духовного розвитку таких, як «Марія». «Пішли до школи. Ходила за ними по всіх містах, носила на плечах калачі й білі сорочки, ноги ніколи не боліли її. А як у Львові заперли їх до арешту за бунт, то сіла на колію, а та колія так бігла й летіла до синів, мовби там у машині, напереді горіло її серце. Між тими панями-мамами почула себе перший раз у житті рівною зі всіми панами й тішилася, що сини поставили її в однім ряді з ними».

Скільки століть над українським селянством тяжіло почуття суспільної меншевартості, хоч саме вони, хлібороби, своїми мозолястими руками годували народ; як гнітила їх ота вимушена покірливість, залежність від вищих станів суспільства. Національно-визвольні поривання справді ставили в один ряд і віддану народові інтелігенцію, і передове селянство. Адже в лавах січових стрільців, поряд із молодими інтелігентами, стояли і сільські хлопці; всіх їх об'єднала висока ідея служіння народові. Оте духовне воскресіння, відродження притлумленої душі народної Стефаник переживав як велику культурну подію. Його Марія стає богорівною, жертвує своїми синами в ім'я любові до народу. Із простої селянки-хліборобки вона під впливом патріотичних поривань її синів виростає духовно, підноситься над оточенням як свідома суспільна одиниця.

Оце духовне відродження Марії письменник показує крізь призму її внутрішніх переживань, пов'язаних із зростанням синів, їх національно-патріотичним змужнінням. Спочатку Марія вболіває над долею малих синів. Безнастанно думала про них і тоді, коли разом з чоловіком цілу ніч жала, дзвонячи дітям до сну серпами, і тоді, коли вранці провадила їх до кернички і змивала голівки, і тоді, коли, ставши гімназистами, сиділи по тюрмах. Радувалася ними, коли влітку сини приїздили із своїми товаришами в село на канікули: «Хата наче б ширшала, двором ставала. Співали, розмовляли, читали книжки, ласкаві до простого народу, і нарід до них прилип, коло них цвів: збирався їх розумом добувати мужицьке право, що пани з давен-давна закопали в палатах. Ішли лавою з хоругвами над собою, і пани їм проступалися».

Так цілком по-новому Стефаник ставить проблему ролі сільської інтелігенції у житті народу. У підтексті цього твору можна вловити відгомони того великого селянського руху, що його викликала на

західноукраї
українсько-р
на партія на
та Павликом
риства «Січ
став Стефан
куття. У ста
ка, написані
Стефаник за
кий світ в
свої сили в
світ, аби во
лись розуму
тім його пер
панським св
між ідейно
згаданої с
вище фрагм
«Марія» —

Нові, ще
вання випад
рії та її си
шої світово
своїй сконд
ній, на
ній мане
зразу
вир подій
війна, то об
зачали збир
менший не
Почалася н

драматични
Марії. Спо
мує свій
«Лагодила
рогу, затик
побудити.
тати, на зо
їх, що спл
й сама зас
ля них у г
них тихесе
сходу сонц
посивіла».

Якими
час
ко
ми переда
матері, яка
слова, але
вається ц
маймося ц
слова Стеф
на них
зорі до сх
в той
ла». Чи од
посивіла,
нялася, бо
йдуть за
Пригадайм
ну з повіс
Бульба».

Через с
дять усі п
но-психоло
ня — і її

Вона су
війну, до
лись супр
назій. «Ш
все надія
зі старши
і скаже:

— Мам
найменшо
ху».

Можна
вання мат
духовному
нів, сама
ся націон
Адже мат
ти від неб
го з них,
війну. Та
ких питан
для синів
розуміють
один не
не сказав
роття дод
го з них:
ще одна

Федір ПОГРЕБЕННИК

СТЕФАНИКОВА «МАРІЯ»

Пам'яті синів Стефаника — Семена, Юрія, Кирила.

своїх братів-
монархії, два
, два хижі
мволи влади
хій. Але істо-
ся так, що уряд
ни, в силу
саме в період
ї війни з біль-
очав прислуха-
іонально-куль-
тієї части-
о народу, яка
верхністю. Так
склалі австро-
) українські
мування — Сі-
До них пішов
міської і
іотичної моло-
кров'ю освя-
прагнення
українські сі-
після славного

козацтва, стали
ально-визвольним
о збудив до
сили народу.
Українські пись-
відки тих істо-
— залишили
и, присвячені
подіям
мшина, Андрій
Мирослав
а Матіїв-Мель-
Лепкий та інші).
ик ставився до
извольного ру-
її на Наддні-
аїні? З вели-
ю, пов'язуючи з
подіями —
ЗУНР та УНР
на духовне від-
ду, возз'єднан-
ель. «Хочемо
своїй землі,
тами та кров'ю
одіваємося, що
о нарід наш се-
ат охрестився»,
ник 28
р. у Снятині на
хліборобів. «На
ході, в найбіль-
стає новий світ.
нас світло для
ю», — врочисто
тефаник 7 лис-
к року в Снятині.
Стефаник, як
легат від Захід-
Народної
9 лютого 1919
часть у всеукра-
іональному свя-
ені Дня Злуки
частин України.
й трагічні події
о народу да-
своєрідно пере-
у душі письмен-

ника, знаходили мистецьке втілення в його творах.

«Марія» написана 1916 року у Відні, куди доля закинула письменника в цей період. Це була друга новела, створена під глибоким враженням воєнних подій. Перша з них («Діточа пригода») мала загальногуманістичний зміст, розкривала трагізм війни, яка несла руїну і смерть. Новела «Марія» відкривала новий ідейний горизонт творчості Стефаника — національно-визвольний. Ризиковано і небезпечно раніше було розглядати згадані твори саме через те, що становить їх серцевину. Акцентувалася увага на трагічному аспекті «Марії» і «Синів», наголошувалося на «антивоєнному» спрямуванні цих творів і лише окремі з дослідників глухо говорили: Марії, цій матері-страдниці, «уже не чужі патріотичні почуття, що прийшли до неї з любов'ю до рідних синів». Сьогодні, нарешті, можемо сказати, що Стефаник як письменник і громадянин цілком свідомо виконав свій патріотичний обов'язок, створивши новели «Марія» і «Сини», що герої цих творів — не сліпе знаряддя в руках якихось політиканів, не обурені «націоналістичною пропагандою», а освітлені високою ідеєю служіння рідному народові, свідомо стають на шлях визвольної боротьби за його краще майбутнє. І селянка Марія, і старий хлібороб Максим благословляють своїх синів, вірять у торжество тих ідей, за які вони віддали своє життя.

Новела «Марія» має всі притаманні Стефаникові художні прикмети. Емоційна, образно-експресивна мова. Монологи-роздуми Марії чергуються з авторськими відступами. В центрі твору — образ Марії, її внутрішні переживання. Напружений внутрішній світ героїні розкривається на тлі тривожної воєнної атмосфери: «Далеко за горами ревіли гармати, палали села, а чорний дим розтягався змієм по синьому небі і шукав щілин у блакиті, щоби десь там обмитися від крові і спузи.

За її плечима дрижали вікна за кожним гарматним громом. А може, там і її сини, може, вже закуталися в білий рантух снігу, і кров біжить із них і малює червоні квіти».

Яка сила у змалюванні узагальнюючої страшної сили війни!

Письменник застосовує далі ретроспективний принцип відображення подій: йде сповнена високої художньо-емоційної напруги оповідь (внутрішній роздум-монолог) про те, як Марія разом з чоловіком виховувала своїх синів, послала до школи, перейнялася їхніми надіями і сподіваннями. Гей, гей, скільки-то таких сільських матерів прагнули вивести в люди своїх дітей, стали їм великою моральною опорою. Вдумаймось у слова письменника, за якими ціла історія мук, страждань, а водночас і духовного розвитку таких, як «Марія». «Пішли до школи. Ходила за ними по всіх містах, носила на плечах калачі й білі сорочки, ноги ніколи не боліли її. А як у Львові заперли їх до арешту за бунт, то сіла на колію, а та колія так бігла й летіла до синів, мовби там у машині, напереді горіло її серце. Між тими панями-мамами почула себе перший раз у житті рівною зі всіми панями й тішилася, що сини поставили її в однім ряді з ними».

Скільки століть над українським селянством тяжіло почуття суспільної меншевартості, хоч саме вони, хлібороби, своїми мозолястими руками годували народ; як гнітила їх ота вимушена покірливість, залежність від вищих станів суспільства. Національно-визвольні поривання справді ставили в один ряд і віддану народові інтелігенцію, і передове селянство. Адже в лавах січових стрільців, поряд із молодими інтелігентами, стояли і сільські хлопці; всіх їх об'єднала висока ідея служіння народові. Оте духовне воскресіння, відродження притлумленої душі народної Стефаник переживав як велику культурну подію. Його Марія стає богорівною, жертвує своїми синами в ім'я любові до народу. Із простої селянки-хліборобки вона під впливом патріотичних поривань її синів виростає духовно, підноситься над оточенням як свідома суспільна одиниця.

Оце духовне відродження Марії письменник показує крізь призму її внутрішніх переживань, пов'язаних із зростанням синів, їх національно-патріотичним змужнінням. Спочатку Марія вболіває над долею малих синів. Безнастанно думала про них і тоді, коли разом з чоловіком цілу ніч жала, дзвонячи дітям до сну серпами, і тоді, коли вранці провадила їх до кернички і змивала голівки, і тоді, коли, ставши гімназистами, сиділи по тюрмах. Радувалася ними, коли влітку сини приїздили із своїми товаришами в село на канікули: «Хата наче б ширшала, двором ставала. Співали, розмовляли, читали книжки, ласкаві до простого народу, і нарід до них прилип, коло них цвів: збирався їх розумом добувати мужицьке право, що пани з давен-давна закопали в палатах. Ішли лавою з хоругвами над собою, і пани їм проступалися».

Так цілком по-новому Стефаник ставить проблему ролі сільської інтелігенції у житті народу. У підтексті цього твору можна вловити відгомони того великого селянського руху, що його викликала на західноукраїнських землях українсько-руська радикальна партія на чолі з Франком та Павликом, селянські товариства «Січ», центром яких став Стефаників край — Покуття. У статті про Шевченка, написаній 1901 року, Стефаник зазначав: «Селянський світ висилає найліпші свої сили в інший, панський світ, аби вони там набирались розуму і боронили потім його перед тим ворожим, панським світом». Перегук між ідейною спрямованістю згаданої статті й наведеним вище фрагментом з новели «Марія» — очевидні.

Нові, ще тяжчі випробування випадають на долю Марії та її синів у період першої світової війни. Вірний своїй сконденсовано-лаконічній, напружено-психологічній манері письма, Стефаник зразу вводить читача у вир подій: «А як настала війна, то оба старші зараз зачали збиратися, а й наймолодший не хотів лишитися».

Почалася нова, вища фаза драматичних переживань Марії. Спочатку вона стримує свій внутрішній біль: «Лагодила їх цілу ніч в дорогу, затикала рот, аби їх не побудити. А як почало світати, на зорях, як побачила їх, що сплять супокійно, то й сама заспокоїлася. Сіла біля них у головах, гляділа на них тихесенько від зорі до сходу сонця і — в той час посивіла».

Якими простими і водночас [illegible]ми, глибоко [illegible] штрихами передано переживання матері, яка не говорить ані слова, але в серці якої відбувається ціла трагедія: вдумаймося ще раз у страшні слова Стефаника: «...гляділа на них тихесенько від зорі до сходу сонця і — в той час посивіла». Чи одна мати в той час посивіла, але й душею піднялася, бо відчула, що сини йдуть за покликом серця. Пригадаймо відповідну сцену з повісті Гоголя «Тарас Бульба».

Через серце Марії проходять усі подальші національно-психологічні переживання — і її самої, і її синів.

Вона супроводжує синів на війну, до міста, так, як колись супроводила їх до гімназій. «Що крок ступила, то все надіялася, що котрийсь зі старших обернеться до неї і скаже:

— Мамо, лишаємо тобі найменшого на поміч і потіху».

Можна зрозуміти сподівання матері, яка сприяла духовному зростові своїх синів, сама біля них набиралася національної свідомості. Адже мати прагнула оберегти від небезпеки хоча б одного з них, адже ж йшли на війну. Та альтернативи в таких питаннях не може бути для синів Марії, хоч вони розуміють свою матір: «...Ні один не звернувся, ні один не сказав того слова». Вороття додому нема ні для кого з них: синів Марії кличе ще одна мати — Україна.

Стефаник, який сам пережив ту величну історичну подію, яку так проникливо змалював у новелах «Марія», «Сини», надзвичайно стисло, художньо-емоційно, як великий майстер слова, передає патріотичний порив, що охопив українську молодь, одухотворену ідеєю національного визволення: «Хоругви й прапори шелестіли над ними і гримів спів про Україну».

Згадаймо, як про цей період в житті західноукраїнського села згадує Стефаників дід Гриць з одноіменної новели:

«Ми росли, діти наші множилися, всі одного духа... зробили одну коменду українську, а коменда каже: має бути Україна. Хто цього часу в нас не видів, тому бог, видко, ласки не вділив». Стефаниковій Марії випала щаслива й нещаслива доля бачити цей час, пережити всі його радісні й сумні події. Письменник показує кульмінацію переживань в душі своєї героїні: спочатку вона, як і сотні подібних до неї матерів-селянок, задеревіло «держала серце в долонях» і дмухала на нього, щоби не боліло. А потім, у стані відчаю, — далі цитую те, що написано Стефаником кров'ю серця: «Виймала з рукава ніж і сказала: найменший, Дмитро, най лишиться, а ні, то закопає зараз у себе ніж». Таку високу напругу драматичної дії можемо зустріти тільки в трагедіях давньогрецьких і давньоримських письменників. Хіба ми не розуміємо, що творилося в цей момент в зраненій душі Марії, яка залишалася без синів. Але письменник не обмежується цим кульмінаційно-емоційним моментом. Мати, сказавши синам свою останню волю, тут же збагнула страшну істину: «...перетяла тим ножем світ надвоє: на одній половині лишилася сама, а на другій — сини тікають геть від неї... І впала». Сини, що любили свою матір, ще більше любили Україну, розуміючи і глибоко переживаючи біль найсвятішої в світі людини, яка дала їм життя, пішли за покликом матері-України. І на це благословила їх Марія. Коли Дмитро залишився біля знепритомнілої матері, вона, прийшовши в себе, не задумуючись, сказала йому:

«Біжім, синку, за ними, аби-м їх здогонила, най мені, дурній мужичці, простять. Я не знала добре, я невинна, що моя голова здуріла, як тота Україна забирає мені діти...».

І побігла з наймолодшим Дмитром здоганяти інших двох синів, які йшли могутніми рядами, аж земля дудніла під ними, а над головами злітала січова пісня. Далі, що не слово, що не речення, то рух, динаміка, дія. Один короткий абзац — і перед очима ціла картина:

«Бігла, кричала: Іване, Андрію! Всі бігли за тими довгими, рівними рядами синів, падали на коліна й голосили».

Ця частина новели подана крізь призму «півсну-спомину». Та вона реальна до деталей, змальовані письменником події максимально наближені до тих обставин, в яких живе Марія, втративши синів:

«Марія прочуняла з півсну-споминів, заломила руки та й кричала:

— Діти мої, де ваші кістки білі? Я піду позбираю їх і принесу на плечах додому!».

Цей трагічний мотив — втрата синів — знайде своє геніальне втілення і в іншому монументальному творі Стефаника — новелі «Сини».

Перехід до зображення дальших подій проходить через ретроспективні згадки Марії про страхіття першої світової війни, про втечу від страху перед наступом царської армії старих людей, малих дітей з матерями у світ за очі, коли «дороги дудніли й скрипіли, їх мова була страшна...», коли супротивні армії — австро-угорська й царська — «стрінулися над рікою», як «гармати виважували землю з її предковічної постелі».

Змальована автором картина кривавої битви над рікою, після якої «поле за кілька днів зродило багато, багато хрестів», набирає не лише узагальнююче-символічного звучання, а й конкретно-реального. Адже цим цвинтарем, поміж ці хрести солдати царської армії повели її найменшого сина, який російського царя називав катом українського народу. «Казали, що ведуть його на Сибір...». Попри ті хрести повіз царських офіцерів і чоловік Марії — і пропав, як і син, навіки.

Так, на долю Марії випадають одне за одним нещастя. На тлі цих спогадів — внутрішніх монологів — героїні твору Стефаник виписує заключну картину новели — прихід до села солдатів-українців царської армії, козаків. Мати-страдниця, в якої царат взяв сина й чоловіка, спочатку відчуває до солдатів неприязнь, називає їх грабіжниками. «Була люта, що ніколи не дозволяли їй лишитися в спокою, і казала до них голосно:

— А вже йдете, рабівники!».

За такі слова Марія могла піти слідами свого чоловіка. Царська адміністрація висилала в Сибір сотні українських селян, які виявляли невдоволення окупаційними властями. Але в цих царських солдатах Марія відчула щось близьке і рідне, вже починаючи з перших промовлених ними слів.

«— Нічого, матусю, рабувати не будемо у вас, хочемо нагрітися в хаті. Пустіть, душа замерзла в тілі.

Відповіла:

— То йдіть грійтеси в студені хаті».

Сама ж хотіла вийти з хати, не довіряючи непрошаним гостям. І тут, під час короткого діалогу між солдатами й селянкою, доходить до злагоди й приязні. Марія серцем збагнула, що за люди ці солдати. Поступово між ними зростає взаєморозуміння. Тим ідейним духовним вогником, що невидимо з'єднує Марію й російських солдатів-українців, яких насильно погнали воювати проти своїх єдинокровних братів,

виступає ...
Його портр...
від наруги
він для п...
найбільша
цінніша па
ї самої. М
ші солдат
арату, з
портрет Ш
ли її топт
образ нога
врятувала
ва при ць
раждала: «
— Ф. П.)
а вони кр
ми», що й
пішли з х
Марія гот
ми гостям
не отут і
не дам»,
вона.
Стефан
цією де
(крізь при
чна) ду
єдність ук
них кордо
чих і вою
монархій.
«— Ма
свято Шев
в тюрмі.
нам образ
привели н
поставили
«А хто
ні? Звідк
далі знову
ті злочин
рат під ч
війни на
ваних ни
ких земля
українськ
турних ц
Врешті,
й підозро
раз Шевч
шають йо
тайками,
отримали
матерів п
війну —
лову вкри
ворон оче
вона кита
національ
остаточно
серце до
«— Ви
сини вас
ці».
Так М
«А хто н
дає — і
ма: ті,
українці
брати рід
Це пат
лення вол
з іншим,
ням, до
дати-укра
армії:
«— М
ріжем», т
українці,
своїх бра
Скільк
гедії у ц
ки украї
ків відо
творах. З
кипілий,
кових он
ковея «В
...Горе
Нашим
нива
Та най
Що з
воро
Утвердж
єдності
з-над Дн
домлення
найбільш
нували
Шевченк
нує в н
ідейно ї
ним чин
утвердж
тупає Ш
співають
«Поча
* нагай

НИКОВА

І»

Пам'яті синів Стефаника — Семена, Юрія, Кирила.

нських землях
уська радикаль-
чолі з Франком
, селянські това-
, центром яких
иків край — По-
тті про Шевчен-
й 1901 року,
начав: «Селянсь-
силає найліпші
інший, панський
и там набира-
і боронили по-
ед тим ворожим,
ітом». Перегук
спрямованістю
атті й наведеним
ентом з новели
очевидні.
тяжчі випробу-
ють на долю Ма-
ів у період пер-
війни. Вірний
енсовано-лаконіч-
ено-психологіч-
ьма, Стефаник
ить читача у
«А як настала
а старші зараз
атися, а й най-
хотів лишитися».
ва, вища фаза

Стефаник, який сам пережив ту величну історичну подію, яку так проникливо змалював у новелах «Марія», «Сини», надзвичайно стисло, художньо-емоційно, як великий майстер слова, передає патріотичний порив, що охопив українську молодь, одухотворену ідеєю національного визволення: «Хоругви й прапори шелестіли над ними і гримів спів про Україну».

Згадаймо, як про цей період в житті західноукраїнського села згадує Стефаників дід Гриць з одноіменної новели:

«Ми росли, діти наші множилися, всі одного духа... зробили одну коменду українську, а коменда каже: має бути Україна. Хто цего часу в нас не видів, тому бог, видко, ласки не вділив». Стефаниковій Марії випала щаслива й нещаслива доля бачити цей час, пережити всі його радісні й сумні події. Письменник показує кульмінацію переживань в душі своєї героїні: спочатку вона,

к переживань
чатку вона стри-
внутрішній біль:
іх цілу ніч в до-
ла рот, аби їх не
А як почало сві-
ях, як побачила
ть супокійно, то
окоїлася. Сіла бі-
ловах, гляділа на
ько від зорі до
і — в той час

ростими і водно-
ми, глибо-
штриха-
но переживання
не говорить ані
серці якої відбу-
а трагедія: вду-
раз у страшні
аника: «...гляділа
тихесенько від
ду сонця і —
час посиві-
а мати в той час
ле й душею під-
відчула, що сини
покликом серця.
відповідну сце-
і Гоголя «Тарас

рце Марії прохо-
дальші національ-
ічні переживан-
самої, і її синів.
роводжує синів на
іста, так, як ко-
водила їх до гім-
крок ступила, то
ася, що котрийсь
обернеться до неї

, лишаємо тобі
на поміч і поті-

розуміти споді-
рі, яка сприяла
зростові своїх си-
іля них набирала-
льної свідомості.
прагнула оберег-
пеки хоча б одно-
дже ж йшли на
льтернативи в та-
ях не може бути
Марії, хоч вони
свою матір: «...Ні
ернувся, ні один
того слова». Во-
му нема ні для ко-
синів Марії кличе
мати — Україна.

як і сотні подібних до неї матерів-селянок, задерevіло «держала серце в долонях» і дмухала на нього, щоби не боліло. А потім, у стані відчаю, — далі цитую те, що написано Стефаником кров'ю серця: «Виймала з рукава ніж і сказала: найменший, Дмитро, най лишиться, а ні, то закопає зараз у себе ніж». Таку високу напругу драматичної дії можемо зустріти тільки в трагедіях давньогрецьких і давньоримських письменників. Хіба ми не розуміємо, що творилося в цей момент в зраненій душі Марії, яка залишалася без синів. Але письменник не обмежується цим кульмінаційно-емоційним моментом. Мати, сказавши синам свою останню волю, тут же збагнула страшну істину: «...перетяла тим ножем світ надвоє: на одній половині лишилася сама, а на другій — сини тікають геть від неї... І впала». Сини, що любили свою матір, ще більше любили Україну, розуміючи і глибоко переживаючи біль найсвятішої в світі людини, яка дала їм життя, пішли за покликом матері-України. І на це благословила їх Марія. Коли Дмитро залишився біля знепритомнілої матері, вона, прийшовши в себе, не задумуючись, сказала йому:

«Біжім, синку, за ними, аби-м їх здогонила, най мені, дурній мужичці, простять. Я не знала добре, я невинна, що моя голова здуріла, як тота Україна забирає мені діти...».

І побігла з наймолодшим Дмитром здоганяти інших двох синів, які йшли могутніми рядами, аж земля дудніла під ними, а над головами злітала січова пісня. Далі, що не слово, що не речення, то рух, динаміка, дія. Один короткий абзац — і перед очима ціла картина:

«Бігла, кричала: Іване, Андрію! Всі бігли за тими довгими, рівними рядами синів, падали на коліна й голосили».

Ця частина новели подана крізь призму «пісню-спомину». Та вона реальна до деталей, змальовані письменником події минулого максимально наближені до тих обставин, в яких живе Марія, втративши синів:

«Марія прочуняла з пісну-споминів, заломила руки та й кричала:

— Діти мої, де ваші кістки білі? Я піду позбираю їх і принесу на плечах додому!».

Цей трагічний мотив — втрата синів — знайде своє геніальне втілення і в іншому монументальному творі Стефаника — новелі «Сини».

Перехід до зображення дальших подій проходить через ретроспективні згадки Марії про страхіття першої світової війни, про втечу від страху перед наступом царської армії старих людей, малих дітей з матерями у світ за очі, коли «дороги дудніли й скрипіли, їх мова була страшна...», коли супротивні армії — австро-угорська й царська — «стрінулися над рікою», як «гармати виважували землю з її предковічної постелі».

Змальована автором картина кривавої битви над рікою, після якої «поле за кілька днів зродило багато, багато хрестів», набирає не лише узагальнюючо-символічного звучання, а й конкретно-реального. Адже цим цвинтарем, поміж ці хрести солдати царської армії повели її найменшого сина, який російського царя називав катом українського народу. «Казали, що ведуть його на Сибір...». Попри ті хрести повіз царських офіцерів і чоловік Марії — і пропав, як і син, навіки.

Так, на долю Марії випадають одне за одним нещастя. На тлі цих спогадів — внутрішніх монологів — героїні твору Стефаник виписує заключну картину новели — прихід до села солдатів-українців царської армії, козаків. Мати-страдниця, в якої царат взяв сина й чоловіка, спочатку відчуває до солдатів неприязнь, називає їх грабіжниками. «Була люта, що ніколи не дозволяли їй лишитися в спокою, і казала до них голосно:

— А вже йдете, рабівники!».

За такі слова Марія могла піти слідами свого чоловіка. Царська адміністрація висилала в Сибір сотні українських селян, які виявляли невдоволення окупаційними властями. Але в цих царських солдатах Марія відчула щось близьке і рідне, вже починаючи з перших промовлених ними слів.

«— Нічого, матусю, рабувати не будемо у вас, хочемо нагрітися в хаті. Пустіть, душа замерзла в тілі.

Відповіла:

— То йдіть грійтеси в студені хаті».

Сама ж хотіла вийти з хати, не довіряючи непроханим гостям. І тут, під час короткого діалогу між солдатами й селянкою, доходить до злагоди й приязні. Марія серцем збагнула, що за люди ці солдати. Поступово між ними зростає взаєморозуміння. Тим ідейним духовним вогником, що невидимо з'єднує Марію й російських солдатів-українців, яких насильно погнали воювати проти своїх єдинокровних братів, виступає образ Шевченка. Його портрет Марія рятувала від наруги царських посіпак, він для простої селянки — найбільша святиня, то найцінніша пам'ятка її синів і її самої. Марія згадує, як інші солдати, вірні охоронці царату, зірвавши зі стіни портрет Шевченка, наказували їй топтати святий для неї образ ногами, як вона його врятувала від знищення, хоча при цьому тяжко постраждала: «Я його (портрет. — **Ф. П.**) сховала в пазуху, а вони кроїли тіло пугалами*, що й не пам'ятаю, коли пішли з хати». Інстинктивно Марія готова боронити портрет Шевченка й перед новими гостями: «— Можете мене отут і зарізати, а образа не дам», — рішуче заявляє вона.

Стефаник не обмежується цією деталлю, а розвиває (крізь призму образу Шевченка) думку про духовну єдність українців, розділених кордонами двох ворогуючих і воюючих між собою монархій.

«— Матусенько, я ж за свято Шевченка сидів довго в тюрмі. Хіба ж ви не дасте нам образа, щоб ми його привели назад до честі й поставили під образами?».

«А хто ж ви є? Що за одні? Звідкіля приходите?». І далі знову болюча скарга на ті злочини, що їх чинив царат під час першої світової війни на тимчасово окупованих ним західноукраїнських землях: заборони всього українського, нищення культурних цінностей.

Врешті, Марія з тривогою й підозрою дає солдатам образ Шевченка, які прикрашають його козацькими китайками, тими самими, що отримали від своїх дружин, матерів перед відходом на війну — «щоби було чим голову вкрити в полі, щоби ворон очей не клював». Червона китайка виявилася тим національним символом, який остаточно схилив Маріїне серце до своїх гостей:

«— Ви, відий, тоті, що мої сини вас любили... українці».

Так Марія, на питання: «А хто ж ви є?» — відповідає — і це знаменно — сама: ті, що їх сини любили, українці з Наддніпрянщини, брати рідні...

Це патріотичне усвідомлення водночас пов'язується з іншим, трагічним зізнанням, до якого доходять солдати-українці російської армії:

«— Ми самі, один одного ріжем», тобто саме так, ми, українці, змушені йти проти своїх братів.

Скільки національної трагедії у цьому зізнанні! Скільки українських письменників відобразило її у своїх творах. Згадаймо кров'ю обкипілий, написаний у військових окопах вірш О. Маковея «Брати»:

...Горе, брате, нам
нещасним,
Нашим людям, нашим
нивам, горам красним,
Та найтяжче наше горе —
люта сила,
Що з братів та
вороженьків поробила.

Утвердження духовної єдності між українцями з-над Дністра і Дніпра, усвідомлення того, що одним з найбільших поетів, які об'єднували українську націю, є Шевченко, — ця ідея домінує в новелі Стефаника, ідейно її вивершує. Духовним чинником, що допомагає утверджувати цю ідею, виступає Шевченкова пісня, яку співають козаки.

«Почали співати.

Забриніли вікна, пісня поміж блиск сонця на склі вийшла надвір, побігла в село...

Марія отворила широко очі на козаків, подалася вперед, неначе б хотіла підбігти й не пустити їх спів з хати.

Пісня випростовувала її душу...

Виймала ота пісня з її душі, як з чорної скрині, все чарівне і ясне і розвертала перед нею — і подивитися вона не могла сама на себе в дивнім світанні».

У маєві-мареві цієї пісні Марія ще раз переживає своє життя: перед нею встають її сини, вона:

«Чує кожне їх слово, колинебудь сказане, і кожну розмову за Україну...

Блискотять ріки по всій нашій землі і падають з громом у море, а нарід зривається на ноги. Напереді її сини, і вона з ними йде на тую Україну, бо вона, тая Україна, плаче й голосить за своїми дітьми; хоче, щоби були всі вкупі».

Такий апофеоз національно-визвольним змаганням західноукраїнських земель, таке чітке усвідомлення того, що Україна — єдина, що тільки в єдності сила народу — глибоко жило і постійно давало про себе знати в серці Стефаника. У цьому виявилася його виразна національно-патріотична позиція, яку він займав і тоді, коли 1903 року виступав на відкритті пам'ятника І. Котляревському в Полтаві, і на святі проголошення ЗУНР у Снятині, і 1919 року, коли підписав таку історичну декларацію про злуку двох частин України в єдиній Українській суверенній державі.

У прикінцевій частині новели діалог Марії із солдатами-братами переростає у полілог, у якому беруть участь різні жінки, кожна з яких своєю реплікою, оживлює дію, розвиває її далі. Так, одна «стара» жінка з радістю запитує солдат-українців: «То ви наші? Богу дякувати, що ви вже раз прийшли...». Друга зауважує: «Це не наше войско. Вони такі, як у книжках писано здавна або мальовано на образах, як ще вони наші були. А тепер вони московські. Де вони нам годні допомогти? Отак, потихоньки, аби ніхто не чув, то забалакають». Після такої розмови, тонко зауважує Стефаник, «старенька жінка скоро залізла в гурт жінок, що гляділи самою тугою і дихали розпукою». З радістю, що вони, козаки-українці, наші, однієї з нами нації, обнялася розпука, що вони «не наші», змушені служити цареві, воювати з рідними братами.

Домінуючим на цьому тлі стає монолог молодої селянки Катерини, яка розкриває солдатам горе Марії, її велику тугу за синами. І знову, як узагальнюючий символічний образ, виринає Шевченко — крізь призму тих врочистостей, які проводилися 1914 року з нагоди сторіччя з дня його народження, коли на західноукраїнських землях на пошану поета було висипано по селах і містечках сотні могил-курганів. Образ могили Стефаник малює в ореолі любові до поета простих селян-трудівників, які її «сипали ночами: одні кільми, другі тачками, інші лиш рискалями. Таку могилу висипали, як дзвіниця. І Марія з трьома синами помагала...». А далі йдуть слова, яких нема (бо не могло бути за тих умов, у яких ми жили!), в жодному з радянських повоєнних видань творів Стефаника. Процитую їх, без них думка письменника стає ущербною:

«— Та що з того, що сипали. Лише біди селові наробили. Москалі прийшли та могилу розкидали, розтоптали, грошей шукали чи чого, та й за ту могилу й мій Михайло пропав.

— А хоч би й навіки пропав ваш Михайло, то люди ніколи його не забудуть. Не боявся він москалів, а сказав їм правду.

— Ви, каже, цілу Україну перерили, як свині, та ще й до нас прийшли рити?

— Добре тобі, Катерино, говорити, а він лишив жінку та діти.

— Та й мій мене лишив з дітьми.

— З вас, відий, котрийсь мусит бути письменник. Та напишіт, аби світ знав, як нас москалі з ярма випрягают. Ми їм ту могилу не зараз забудемо».

І що тут такого страшного, що ці слова Стефаника не могли досі побачити світу? Хіба не ясно, що, не друкуючи їх, ми калічимо твір письменника, обілюємо гнобительську політику царату щодо українського народу?!

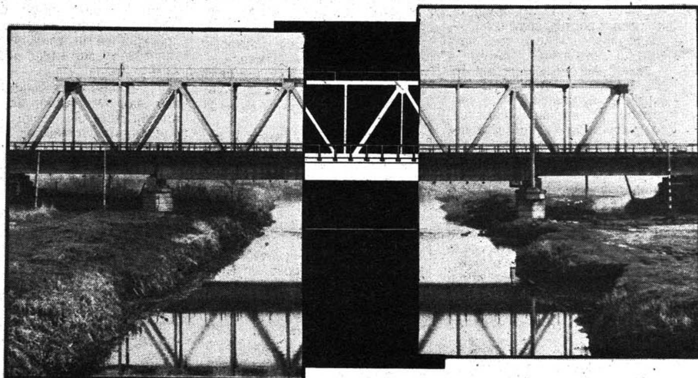
Але повернемося до фінальної сцени Стефаникової новели, в якій сконцентрована велика ідейна сила художньої думки письменника. Перед нами знову постають сини Марії, серед них — найстарший, в уста якого автор вкладає свої заповітні роздуми про єдність української землі: «А старший син Маріїн виліз на сам вершечок тай так ладно говорив до нас, що з цеї нашої могили будемо дивитися на велику могилу на Україні, щоби ми були всі одної мислі. Дивився так дивно, наче б поправді на зорях бачив Україну. Потім ми повставали і співали такі пісні, як і ви тепер».

Так знову ідейно-емоційний заряд твору наснажується образом Шевченка, народною піснею. «Ваші пісні такі самі, як Маріїних синів», — каже селянка Катерина солдатам-українцям російської армії. У цих простих словах глибока думка про національну єдність народу, про спільність його історичної долі.

На закінчення хотілося б сказати, що на такі твори Стефаника, як «Марія», «Сини», «Дід Гриць» та деякі інші не можна накладати вузькі вульгарно-соціологічні рамки, тлумачити їх односторонньо, власне викривлено, затушовуючи живий національно-патріотичний нерв, що визначає основну ідейну тональність згаданих новел. Вони, ці новели, найбільшою мірою визначають громадянсько-патріотичне обличчя Стефаника, який сам був активним учасником національно-визвольних рухів на західноукраїнських землях періоду першої світової війни, художньо-проникливо зобразив героїчно-драматичні події цього періоду, пов'язані з боротьбою народу за соціальне й національне визволення.

Стефаникова «Марія» — новий образ патріотки-селянки у творчості Стефаника, в серці якого, мов неопалима купина, горить незгасний вогонь любові не лише до синів, а й до України, а на чолі кровоточить мученицький вінець матері-страдниці. Страдництво Марії освячене високим почуттям патріотизму, що так майстерно розкрите промовистими художніми засобами, емоційно-експресивною манерою письма новеліста. Завдяки цьому Марія підноситься над галереєю жіночих образів, створених письменником, дає нам підстави ставити її на одне з перших місць в українській літературі.

* нагайками

МОСТЫ

ЧЕРЕЗ РЕКИ УКРАИНЫ, СТРОИТЕЛЬНО-МОНТАЖНЫЕ И ПРОЕКТНЫЕ РАБОТЫ, РЕКОНСТРУКЦИЮ И КАПИТАЛЬНЫЙ РЕМОНТ МОСТОВ, ПУТЕПРОВОДОВ НА МЕСТНЫХ АВТОМОБИЛЬНЫХ ДОРОГАХ, ПОДЪЕЗДАХ К ФЕРМАМ И ДРУГИМ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ СООРУЖЕНИЯМ ВЫПОЛНИТ ДЛЯ ВАС

«УКРДОР-МОСТОСТРОЙ»

Обращаться по адресу: 252148, Киев-148, ул. Жмеринская, 22.

Трест по строительству мостов, путепроводов и искусственных сооружений.

Тел. 477-37-54.

ДЕРЕВЯННЫЕ ДЕНЬГИ?! – ЭТО ИДЕЯ!!!

На древесину можно обменять ВСЁ!

Красноярская РПИ "Всемир" осуществляет обмен коммерческой информации. Мы поможем ВАМ заключить бартерную сделку с сибирскими лесозаготовителями. Ждём от Вас гарантийное письмо с перечнем предлагаемой продукции и согласием уплатить 5% от номинальной стоимости сделки – в счёт посредника.

НАШ ЛЕС – ВАШЕ БОГАТСТВО!

Предварительная цена рекламно-информационной посреднической услуги – 500 рублей по безналичному расчёту, которые Вы готовы перевести на счёт РПИ "Всемир" №160993 в Красноярском краевом управлении ЖСБ МФО 144018, копию платёжного поручения просим приложить к гарантийному письму. "Что можно обменять на дерево?" – так будет называться экспресс-издание "Всемира", которое Вам будет предоставлено бесплатно.

Наш адрес: 660049 Красноярск, пр. Мира 3,
СП РПИ "Всемир". Телефон для справок: 27-50-77.

Відома японська корпорація «МАЗДА» надала СП «Мінолта-Трейдінг-Україна» виключні права на продаж та обслуговування автомобілів «Мазда-323» (одна з найпрестижніших моделей).

MINOLTA
TRADING-UKRAINE

ЯПОНСЬКІ АВТОМОБІЛІ НА УКРАЇНІ ВЖЕ СЬОГОДНІ!

Ці автомобілі виготовляються спеціально пристосованими до умов експлуатації на Україні. Двигун дизельний. Надається гарантія і здійснюється післягарантійне фірмове обслуговування у спеціалізованих майстернях — унікальні умови на ринку автомобілів.

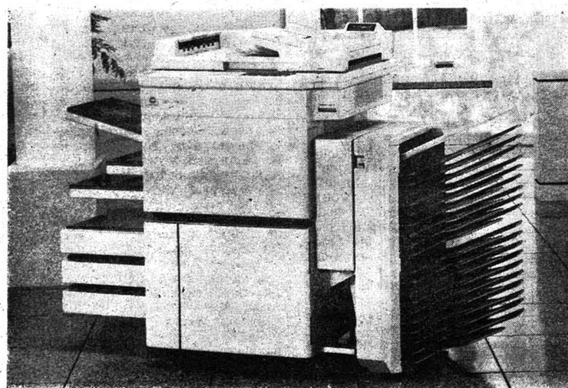
Оплата — у вільно конвертованій валюті, обслуговування — за карбованці. Ціни — нижчі за середньоєвропейські на 20—25%.

Звертаємо увагу керівників підприємств: ви можете придбати автомобіль «Мазда-323» за валюту, а продати його своїм працівникам за КАРБОВАНЦІ.

Наші телефони в Києві: 417-71-20, 417-81-23.

Адреса: 252080, Київ, вул. Туровська, 13.

УВАГА!

ЯПОНСЬКА КОПІЮВАЛЬНА ТЕХНІКА!

СП «МІНОЛТА-ТРЕЙДІНГ- УКРАЇНА» — єдине на Україні підприємство, яке не лише продає японську копіювальну техніку, а й здійснює її ГАРАНТІЙНЕ та ПІСЛЯГАРАНТІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ.

Вам пропонуються копіювальні системи, факси та фото- і відеокамери японської фірми «МІНОЛТА», всесвітньовідомої своєю оптикою й унікальним тонером. Спеціалісти фірми навчать вас швидко і майстерно оперувати цією вкрай необхідною в сучасних умовах технікою.

Оплата — у вільно конвертованій валюті; обслуговування і навчання— за карбованці.

Наш телефон у Києві: 417-85-78.

Адреса: 252080, Київ, вул. Туровська, 13.

ПОНЕДІЛОК

13 ТРАВНЯ

ПРОГРАМА УТ

16.00 Новини.
16.15 Сонячне коло. Дитячий ансамбль «Мажоринки» Донецького Палацу піонерів.
16.45 Документальний телефільм «Флейта».
17.15 Вас запрошують «Дністряни».
18.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
19.00 Актуальна камера.
19.30 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР. По закінченні — Нічний телезал. Художній телефільм «Кольє Шарлотти». 1 серія.

I ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок».
9.00 «Контакт». Економічний огляд.
9.20 «Багато голосів — один світ». Народні казки і притчі різних країн світу.
9.25 «Візьму твій біль». Художній фільм.
10.50 ТЮЗ. «Звірина книга». За казкою англійської письменниці Е. Несбіт.
11.30 А. Шнітке. Концерт для фортепіано з оркестром.
12.00 ТСН.
12.15 Прем'єра документального фільму «З позицій оборонної доктрини».
15.00 ТСН.
15.15 «Довге відлуння». Художній телефільм.
16.35 «Світ захоплених».
16.50 Л. Бетховен. Симфонія ля мажор.
17.30 Дитяча година (з уроком французької мови).
18.30 «Меридіан». Міжнародні новини.
18.45 «Звичайні японці». Передача 2.
19.15 «Контакт». Економічний огляд.
19.30 До 100-річчя з дня народження М. Булгакова. «Майстер і Маргарита». Фільм-вистава Саратовського театру драми.
21.00 «Час».
21.45 Продовження фільму-вистави «Майстер і Маргарита».
23.35 «Місяць в Голландії». Музично-публіцистичний відеофільм.

II ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 Науково-популярний фільм.
8.35, 9.35 Література. 9 кл. М. Гоголь. «Шинель».
9.05 Італійська мова.
10.05 «Здоров'я».
10.35, 11.35 Астрономія. 11 кл. Астрономія і космонавтика.
11.05 «Мама, тато і я».
12.05 «Сім старпиків і одна дівчина». Художній телефільм.
13.25 Палац в Алупці.
14.15 Документальний телефільм.
14.35 «Приношення Моцарту».
17.00—19.00 Програма телебачення Росії.
19.00 Чемпіонат СРСР з футболу. «Металіст» — «Торпедо». 2 тайм.
19.45 Скрипкова музика.
20.00 «На київській хвилі». Інформаційний випуск.
20.15 Вечірня казка.
20.30 «Відсвіти». Художник-баталіст М. Самокиш.
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.45 На сесії Верховної Ради СРСР.
22.45 Вечірній вісник.
23.15 Таланти твої, Україно!

ВІВТОРОК

14 ТРАВНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка» (гімнастика, мультфільм, «Телеекспрес», «Господині на замітку», музика, «Мальовнича Україна», погода).
9.00 Документальні фільми «Юлле із вар'єте «Таллінн», «Ілмарс і Марина».
9.50 «Альфа і Омега». Науково-популярна програма.
10.35 Шкільний екран. 8 кл. Фізика. Оптичні прилади.
11.05 Співає «Камерата-джаз».
11.40 Шкільний екран. 11 кл. Українська література. Л. Костенко. «Маруся Чурай».
12.10 Художній фільм «Женя, Женечка і «катюша».
13.30 «Доброго вам здоров'я». Лікування сечокам'яних захворювань. Передача 2.
16.00 Новини.
16.15 Для дітей. «Веселка».
16.30 «Київська палітра М. Булгакова». Передача 1.
17.00 Телефільм «Чесне ім'я твоє».
17.30 Звучать фортепіанні дуети.
18.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
19.00 Актуальна камера.
19.30 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР. По закінченні — Нічний телезал. Художній телефільм «Кольє Шарлотти». 2 серія.

I ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок».
9.00 Актуальний репортаж.
9.20 Грає Т. Вольська (домра).
9.30 Дитяча година (з уроком французької мови).
10.30 До 100-річчя з дня народження М. Булгакова. «Майстер і Маргарита». Фільм-вистава.
12.00 ТСН.
12.15 Продовження фільму-вистави «Майстер і Маргарита».
15.00 ТСН.
15.15 «Олег і Айна». Художній телефільм.
16.35 «Світ захоплених».
16.50 К. Вебер. Увертюра «Оберон».
17.00 «Разом з чемпіонами».
17.30 «Таланти і поклонники».
18.30 «Меридіан». Міжнародні новини.
18.45 Політичні діалоги. «Ситуація».
19.15 «Діловий кур'єр».
19.30 Мультфільм.
19.40 Вперше на екрані ЦТ. Художній фільм «Забави молодих».
21.00 «Час».
21.45 «ВіД» представляє: «Поле чудес».
22.40 До 100-річчя з дня народження М. Булгакова. «Слово». Літературно-художня програма.
0.25 Концерт В. Преснякова.

II ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 «Останній сад». Документальний телефільм.
8.45, 9.35 «Світ, що нас оточує». 2 кл. Уроки поважання до правил руху.
9.05 Французька мова. 1 рік навчання.
9.55 «Світ грошей Адама Сміта».
10.30 Історія. 7 кл. Вчені епохи Відродження.
11.00 Французька мова. 2 рік навчання.
11.35 Програма телебачення Росії. «Камера досліджує минуле». «Репетиція».
13.15 «Обитель біля річки. Оптина Пустинь».
13.45 «Інспектор Лосєв». Художній телефільм. 1 серія.
14.50 «Вам, ветерани...». Документальний телефільм. Фільм 1. «Винищувач танків».
17.00—19.00 Програма телебачення Росії.
19.00 Чемпіонат СРСР з футболу. «Металург» — «Арарат». У перерві — 19.45 «На київській хвилі». Інформаційний випуск.
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.45 На сесії Верховної Ради СРСР.
22.45 Вечірній вісник.
23.15 «Золоті ворота». Науково-пізнавальна програма.
23.45 «ТБ-шанс». Парад українських відеокліпів.

СЕРЕДА

15 ТРАВНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка» (гімнастика, мультфільм, «Телеекспрес», «П'єр Карден у Чорнобилі», «Таємничі камені», «У саду і на городі», музика, погода).
9.00 Концерт органної музики.
9.30 Телефільм «Ця набридлива оса».
10.05 «Розкажи мені, пісне...»
10.35 Шкільний екран. 7 кл. Фізика. Прості механізми.
11.05 «Майстри гумору».
12.15 «Пісні рідного краю». Народна духовна музика.
16.00 Новини.
16.15 Співаємо разом.
16.45 «Київська палітра М. Булгакова». Передача 2.
17.20 Музичний фільм «Гізела Ципола».
18.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
19.00 Актуальна камера.
19.30 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР. По закінченні — Нічний телезал. Художній телефільм «Кольє Шарлотти». 3 серія.

I ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок».
9.00 Діловий кур'єр.
9.20 До 100-річчя з дня народження М. Булгакова «Слово».
10.50 «Таланти і поклонники».
11.50 Мультфільм.
12.00 ТСН.
12.15 «Забави молодих». Художній фільм.
13.35 Прем'єра документального фільму «Час повертати борги».
14.00 «Парадіз-коктейль». Музично-розважальна програма.
15.00 ТСН.
15.15 «Вершник, на якого чекають». Художній телефільм. 1 і 2 серії.
17.30 «Світ захоплених».
17.45 Прем'єра документального телефільму «Різдвяні гадання за Булгаковим».
18.15 Дитяча година.
19.15 «Капіталізм з людським обличчям».
19.50 Старовинні романси. Виконує Й. Кобзон.
20.05 «Вбивство в домі вікарія». Художній телефільм. 1 серія.
21.00 «Час».
21.45 «Вбивство в домі вікарія». Художній телефільм. 2 серія.
22.35 «Музичне подвір'я». Музична програма ТБ Австрії.
0.05 ТСН.
0.20 «Чао, Буйнов, чао».
0.40 Прем'єра художнього телефільму «Історія хвороби».

II ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 «Моє життя — Росія». Науково-популярний фільм.
8.35, 9.35 Фізика. 9 кл. Робототехніка.
9.05 Німецька мова. 1 рік навчання.
10.05 Німецька мова. 2 рік навчання.
10.35 Література. 7 кл. М. Сервантес. «Дон Кіхот».
11.05 «Бурда моден» пропонує...
11.35 Програма телебачення Росії. Телетеатр Росії. До 100-річчя з дня народження М. Булгакова. «Біла гвардія». Вистава.
12.45 «Камера досліджує минуле». «Зрадниці».
13.45 «Інспектор Лосєв». Художній телефільм. 2 серія.
14.55 Американський футбол. Першість світової ліги.
17.00—20.00 Програма телебачення Росії.
20.00 На київській хвилі.
20.15 Вечірня казка.
20.30 Музичний фільм «Мелодії сонячного краю».
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.45 На сесії Верховної Ради СРСР.
22.45 Вечірній вісник.
23.15 Мультфільм.
23.30 «Чужий дзвінок». Художній телефільм.

ЧЕТВЕР

16 ТРАВНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка» (гімнастика, мультфільм, «Телеекспрес», «З усіх широт», «Брати наші менші», музика, погода).
9.00 «Калімерас, здрастуйте!». «Греки Приазов'я».
9.45 Телефільми «Журавленята», «На війні маленьких не буває».
10.35 Шкільний екран. 11 кл. Фізика і науково-технічний прогрес.
11.05 «Кукурік і К°». Розважальна передача для дітей.
12.05 Говоримо українською.
12.25 Танцює «Віночок».
16.00 Новини.
16.15 Для дітей. «Веселка».
16.45 Республіканська фізико-математична школа. «Дещо з цікавої фізики».
17.15 Реклама.
17.20 Музичний фільм «Верховино, світку ти наш».
18.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
19.00 Актуальна камера.
19.30 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР. По закінченні — Нічний телезал. Телевізійна композиція «Майстер і час».

I ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок».
9.00 За зведеннями МВС.
9.15 Прем'єра художнього телефільму «Березовий гай свідчить». 1 серія.
10.10 Грає Е. Грач.
11.00 Дитяча година (з уроком англійської мови).
12.00 ТСН.
12.15 «Юрти в степу».
12.40 «Вам, ветерани...».
15.00 ТСН.
15.15 Фільм — дітям. «Фантазії Веснухіна». 1 і 2 серії.
17.20 «Рубаї Хайяма». Фільм-балет.
18.30 «Меридіан». Міжнародні новини.
18.45 ...До шістнадцяти і старші.
19.30 Хвилини поезії.
19.35 Реклама міжнародного телефестивалю «Сходинка до Парнасу».
20.00 Прем'єра художнього телефільму «Березовий гай свідчить». 1 серія.
21.00 «Час».
21.45 За зведеннями МВС.
22.00 Світ оперного театру.
23.00 «Допоможи собі сам».
23.45 Під знаком «Пі». В перерві — 0.45 ТСН.

II ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 «Навпроти неба — на землі». Науково-популярний фільм.
8.35, 9.35 Загальна біологія. 11 кл. Як створюють нові рослини.
9.05 Іспанська мова. 1 рік навчання.
10.05 Іспанська мова. 2 рік навчання.
10.35 Біологія. 8 кл. Ссавці.
11.00 «Одинадцять днів в Америці».
11.35 Програма телебачення Росії. «Камера досліджує минуле».
12.35 «Народження оркестру». Прем'єра музичного відеофільму. 1 серія.
13.30 «Інспектор Лосєв». Художній телефільм. 3 серія.
14.35 «Клуб». Науково-популярний фільм.
14.55 Ритмічна гімнастика.
15.25 Грає Р. Тазейдинов (балалайка).
17.00—19.00 Програма телебачення Росії.
19.00 Арена.
20.00 На київській хвилі. Інформаційний випуск.
20.15 Вечірня казка.
20.30 Ритмічна гімнастика.
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.45 Молодіжна студія «Гарт». У перерві — Новини.
0.00 Телефільм «Інзеледа, Інзеледа!».
0.25 Телеконкурс молодих виконавців естрадної пісні «Ялта-91». Відбірковий тур.

П'ЯТНИЦЯ

17 ТРАВНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка» (гімнастика, мультфільм, «Телеекспрес», «Цікава новина», музика, «Разом — одна сім'я», погода).
9.00 Телевізійний фільм «Марійам і Тадеуш».
9.20 Старовинний романс.
9.40 «Світлиця». Програма для жінок.
10.55 Концерт артистів балету.
11.40 Шкільний екран. 9 кл. Історія УРСР. «Розвиток живопису на Україні в другій половині XIX ст».
12.10 Науково-популярний фільм «Моя Батьківщина — Крим».
16.00 Новини.
16.15 Лялькова вистава для дітей.
17.20 Телефільми «Пам'ять про Руське Устьє», «Чарівник слова».
18.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
19.00 Актуальна камера.
19.30 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 НА ТРЕТІЙ СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР. По закінченні — Нічний телезал. Художній фільм «А тепер куди!» (Болгарія).

I ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок».
9.00 Дресирувальник С. Богуслаєв.
9.25 Прем'єра художнього телефільму «Березовий гай свідчить». 2 серія.
10.20 ...До шістнадцяти і старші.
11.05 Грає І. Калер (скрипка).
11.15 «Допоможи собі сам».
12.00 ТСН.
12.15 «Князь Удача Андрійович». Художній фільм.
15.00 ТСН.
15.15 «Дуже нудна історія». Художній телефільм.
16.20 «Світ захоплених».
16.35 «Вам, ветерани». «Переможці».
17.50 «Вперше на арені». Мультфільм.
18.00 «Контакт-форум».
18.30 «Меридіан». Міжнародні новини.
18.45 «Пісні весні». Мультфільм.
19.00 Чи бути миру на Близькому Сході!
19.30 «Кумири». Дмитро Маликов.
20.00 Прем'єра художнього телефільму «Березовий гай свідчить». 2 серія.
21.00 «Час».
21.45 Програма «ВіД». У перерві — 0.00 ТСН.

II ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 «Страсті по Хармсу». Науково-популярний фільм.
8.35, 9.35 Історія. 8 кл. Останній літописець. М. Карамзін.
9.05 Англійська мова. 1 рік навчання.
10.05 Англійська мова. 2 рік навчання.
10.35 Географія. 6 кл. Дослідження М. Миклухо-Маклая.
11.05 «Одинадцять днів в Америці».
11.35 Програма телебачення Росії. «Тема з варіаціями». Дім на Поварській.
12.35 «Народження оркестру». Прем'єра музичного відеофільму. 2 серія.
13.40 Б. Шоу. «Пігмаліон». Фільм-вистава Малого театру СРСР.
17.00—19.00 Програма телебачення Росії.
19.00 Чемпіонат СРСР з футболу. «Дніпро» — «Торпедо». У перерві — 19.45 На київській хвилі.
20.45 Спорт для всіх.
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.45 Народні таланти. Святкуємо день.
22.30 Телефільм «Курортне містечко».
22.45 Вечірній вісник.
23.15 Детектив у п'ятницю. «Без видимих причин». Художній фільм.
0.35 Телеконкурс молодих виконавців естрадної пісні «Ялта-91». Відбірковий тур.

СУБОТА

18 ТРАВНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 На хвилі дружби. Камерний хор Північної Осетії.

8.00 Ритмічна гімнастика.

8.20 Грає квінтет духових інструментів.

8.50 Науково-популярний фільм «Таємниці Байкальського хребта» (студія «Київнаукфільм»).

9.40 Новини.

9.55 Художній фільм «Тимур і його команда». 1 серія.

11.00 «Доброго вам здоров'я». Профілактика і лікування панкреатитів.

11.30 С. Прокоф'єв. Симфонія № 6.

12.10 Телефільм «Каслинський «Гран-прі».

12.20 «Палання дивних кольорів». Художники - монументалісти Марія та Іван Литовченки.

13.20 Прем'єра телевізійного фільму «Голгофа України» (студія «Укртелефільм»).

14.25 Новини.

14.35 Все про кіно.

15.55 Відлуння телемарафону «Дзвони Чорнобиля».

16.55 Музичний фільм «Вар'єте «Ялта».

17.15 Телерадіоканал «Право».

18.30 Актуальна камера.

19.00 Чемпіонат СРСР з футболу. «Динамо» (Київ) — «Металург». У перерві — «МВС повідомляє».

20.45 На добраніч, діти!

21.00 Чемпіонат СРСР з футболу. «Шахтар» — «Динамо» (Мінськ). 2 тайм.

21.45 Реклама.

21.50 Художній фільм «Сільська історія».

23.10 Вечірній вісник.

23.40 Нічний телезал. Співає болгарський хор міста Толбухіна.

І ПРОГРАМА ЦТ

6.30 Прем'єра документального телефільму «Тепло Іссик-Кулю».

6.50 Мультфільми.

7.30 Ритмічна гімнастика.

8.00 ТСН.

8.15 Ранкова розважальна програма.

8.45 Творчість народів світу.

9.15 «Точка відліку».

9.45 Виступає російський народний оркестр ім. М. Осипова.

10.45 Туреччина сьогодні.

11.30 «Ранкова зоря».

12.30 «Не дозволь мені відійти».

12.50 Міжнародна програма «Нові імена» представляє...

13.20 Фільми режисера Г. Натансона. «Все залишається людям».

15.00 ТСН.

15.15 Політичні діалоги.

16.30 «Наодинці з тобою, брате...» Про творчість О. Даля.

18.00 Міжнародна панорама.

18.45 Вперше на екрані ЦТ. Художній фільм «Моонзунд». 1 і 2 серії.

21.00 «Час».

21.45 «П'ять плюс...».

23.35 Матчі боксерів-професіоналів.

0.35 ТСН.

ІІ ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.

8.15 «Здоров'я».

8.45 «Шість Іванів — шість велетів». Мультфільм.

9.00 П. Чайковський. Концертна сюїта з балету «Спляча красуня».

9.30 Чемпіонат США з баскетболу серед професіоналів НБА.

10.30 Відеоканал «Співдружність».

11.30 Програма телебачення Росії.

13.30 Відеоканал «Співдружність».

15.00 Телепрограма «Сім'я».

15.55 Колаж.

16.00 Програма телебачення Росії.

16.40 «Відсвіти». Мистецький альманах.

17.40 До 150-річчя київської пожежної охорони. Документальний фільм «Київський гарнізон пожежної охорони».

18.00 Футбол. Чемпіонат СРСР. «Спартак» (Москва) — «Локомотив».

20.00 На київській хвилі.

20.15 Вечірня казка.

20.30 «Хто приголубить лоша».

21.00 «Час» (з сурдоперекладом).

21.45 Б. Сметана. «Чеська пісня» для хору і оркестру.

22.00 «Київська панорама».

23.00 Весняні мелодії.

23.15 «Музиканти — дітям Чорнобиля». Концерт.

0.00 Міжнародні змагання з веслування на байдарках і каное.

0.30 Телеконкурс «Ялта-91».

НЕДІЛЯ

19 ТРАВНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Ритмічна гімнастика.
7.50 Скрипкові мініатюри.

8.20 «У неділю вранці». Інформаційно-музична програма.

9.20 Новини.

9.30 Художній телефільм «Тимур і його команда». 2 серія.

10.35 Прем'єра документального фільму «Доля художника Тараса Шевченка» (студія «Укркінохроніка»).

11.10 Для дітей. «Канал «Д».

13.20 Новини.

13.30 У країні Мультляндії.

14.30 «Село і люди».

15.15 «Ви нам писали». Музична програма за листами глядачів.

16.00 «Служба солдатська».

17.00 Документальний фільм «Африканське полювання».

17.45 «Здрастуй, хор!».

18.15 Телеспортарена.

19.00 Актуальна камера.

19.35 Телетурнір «Сонячні кларнети». Самодіяльні художні колективи Хмельницької області.

20.50 На добраніч, діти!

21.00 Реклама.

21.15 ЮНЕСКО представляє «Пам'ятки світової культури» (Софія Київська, Києво-Печерська лавра, Московський Кремль).

21.40 Художній фільм «Шельменко-денщик».

23.10 Вечірній вісник.

23.40 Концерт естрадних виконавців України.

І ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Орендарі». Документальний телефільм.

7.00 «Ранкова зоря».

8.00 ТСН.

8.15 «Формула С». Телеконкурс спортивних сімей.

8.45 Тираж «Спортлото».

9.00 «Зранку-раненько».

10.00 На службі Вітчизні.

11.00 Ранкова розважальна програма.

11.30 Клуб мандрівників.

13.00 Сільська година.

14.00 Музичний кіоск.

14.30 Веді.

15.00 ТСН.

15.15 «Нове покоління вибирає».

16.30 «Багато голосів — один світ». Народні казки і притчі різних країн світу.

16.35 Недільний концерт.

18.10 «Уолт Дісней представляє...»

19.00 Співає Г. Бесєдіна.

19.25 Вперше на екрані ЦТ. Художній фільм «Мандрівний автобус».

21.00 «Час».

21.45 Футбольний огляд.

22.15 Хронограф.

22.30 Ангажемент театру «Притулок комедіанта».

23.35 ТСН.

23.50 Концерт соліста Стокгольмської Королівської опери Н. Гедди.

ІІ ПРОГРАМА ЦТ

8.00 На зарядку, ставай!

8.15 Мультфільм.

8.35 «Світ, в якому ми живемо». Фільми режисера М. Серкова.

9.15 Американський футбол. Першість світової ліги.

10.15 Культурні столиці Європи. Фільм 7. «На берегах чарівних Неви...»

11.30 Програма телебачення Росії. «Святе й вічне».

11.45 «Світе тихий». Прем'єра музичного фільму.

12.40 «Який «Єралаш».

13.30 Співає О. Молодцова.

13.45 «Важкий шлях до згоди».

15.00 Волейбол. Першість світової ліги. Чоловіки. Збірна Республіки Корея — збірна СРСР.

16.00 «Планета».

17.00 Програма телебачення Росії.

17.50 Телетеатр Росії. О. Солженіцин. «Олень і Шалашовка».

19.00 Авторське телебачення.

20.15 Вечірня казка.

20.30 Авторське телебачення.

21.00 «Час» (з сурдоперекладом).

21.45 Благодійний концерт-реквієм до п'ятих роковин аварії на Чорнобильській АЕС (відеозапис по трансляції з Палацу культури «Україна» 26 квітня 1991 р.).

0.00 Гандбол. Кубок ІГФ. Чоловіки. Фінал. ЦСКА — «Бордо» (Югославія).

0.40 Міжнародні змагання з греблі на байдарках і каное.

ГОЛОС України

Газета Верховної Ради Української РСР

Головний редактор
Сергій ПРАВДЕНКО

Редколегія:

Олександр БІЛИК
заступник головного редактора

Анатолій ГОРЛОВ
заступник головного редактора

Олександр ЄМЕЛЬЯНОВ
член-кореспондент АН УРСР

Володимир КРАСНОДЕМСЬКИЙ

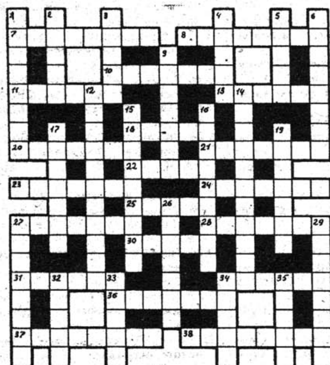
Леонід САМОЙЛЕНКО
заступник головного редактора

Борис СИДОРЕНКО
заступник головного редактора

Анатолій СОЛОНСЬКИЙ

Віталій СУДДЯ
відповідальний секретар

КРОСВОРД

ПО ГОРИЗОНТАЛІ: 7. Гіпотетично можливе віддзеркалення реального світу, речовини. 8. Мати Тараса Шевченка. 10. Письменник, державний діяч. 11. Бог — покровитель ковальства у давніх греків. 13. Слов'яни, які здавна жили у Середньому Придніпров'ї. 18. Спортивний човен. 20. Руйнівний вихор у Північній Америці. 21. Прямокутник. 22. Офіційне відвідування. 23. Ковальський інструмент. 24. Український будівничий XIII століття. 25. Майстер по виготовленню ремінної збруї. 27. Бджолиний продукт. 28. Авіаконструктор. 30. Міфічний архітектор, який спорудив лабіринт цареві Міносу. 31. Форма боротьби за задоволення політичних та економічних вимог. 34. Видатний художник, колишній ректор Української Академії мистецтв. 36. Квітка. 37. Колишній Голова Раднаркому України. 38. Легковажний хлопець.

ПО ВЕРТИКАЛІ: 1. Персонаж слов'янської міфології, бог сонця, вогню, торгівлі, війни. 2. Грошове стягнення. 3. Англійський письменник-сатирик. 4. Вертикально встановлена колода. 5. Плодове дерево. 6. Завершений продукт виробництва. 9. Танець. 12. Гетьман. 14. Сукупність звуків, що супроводжують основну мелодію. 15. Філософ. 16. Знаменита знахідка із скіфського кургану під Нікополем. 17. Положення, принцип. 19. Вродливиця. 26. Маленький птах, який живиться нектаром. 27. Творець теорії електромагнітного поля. 29. Музичний інструмент. 32. Французький поет. 33. Порція променистої енергії. 34. Ім'я знаменитої Роксолани. 35. Добро, щастя.

Склав Анатолій ЯКОВЕНКО.

ВІДПОВІДІ ДО КРОСВОРДА, НАДРУКОВАНОГО 27 КВІТНЯ

ПО ГОРИЗОНТАЛІ: 7. Забороло. 8. «Каштанка». 10. Побратими. 11. Бойки. 12. Балет. 13. Ванга. 14. Кончак. 17. Згадка. 19. Вершина. 20. «Арго». 21. Піка. 23. Тривога. 25. Стропа. 27. Лясота. 29. Єлька. 31. Альпи. 32. Мойри. 33. Противага. 34. Позитрон. 35. Папороть.

ПО ВЕРТИКАЛІ: 1. Гайворон. 2. Кропива. 3. Глібов. 4. Царина. 5. Стрибог. 6. Скатерка. 9. Калнишевський. 15. Чирко. 16. Квота. 17. Запал. 18. Аркас. 22. Фталазол. 24. Старости. 26. Прип'ять. 28. Ярмарок. 29. Єгоров. 30. Арагац.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Заступник редактора — Леонід Самойленко.

Чергові редактори — Микола Хрієнко, Володимир Савцов.

Автори макета — Анатолій Мироничев, Євген Українець.

Випусковий — Олексій Бондаренко.

Оформлення — Володимир Кисельов.

Коректори: Леся Онищенко, Галина Каблак, Галина Адамович, Антоніна Голик, Валентина Лукаш, Євгенія Оратовська, Олена Чоповська.

Верстальники: Тетяна Балюк, Алла Будникова, Марія Солодюк, Ольга Яценко, Сергій Скаженюк.

Лінотипісти: Віктор Процун, Раїса Гринюк.

* * *

Ордена Леніна комбінат друку видавництва «Радянська Україна» 252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

Індекс 60955.

Тираж 166.300.

Передплатна ціна на рік 19 крб. 80 коп.

Зам. 03150901.